

DOBROVOLJNE SMJERNICE ZA

Odgovorno uređenje interesa na

ZEMLJIŠTU, RIBOLOVNIM PODRUČJIMA I ŠUMAMA
U KONTEKSTU NACIONALNE SIGURNOSTI HRANE

Ovaj je tekst prijevod dokumenta *Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the Context of National Food Security* pripremljenog kroz suradnju mnogobrojnih dionika pod vodstvom Odbora za svjetsku sigurnost hrane (CFS) uz sudjelovanje država, međunarodnih organizacija, civilnog društva, privatnog sektora, međunarodnih financijskih institucija, institucija za poljoprivredna istraživanja i filantropskih zaklada. CFS je odobrio dokument u svibnju 2015.

**Dobrovoljne smjernice za odgovorno
uređenje interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i
šumama
u kontekstu nacionalne sigurnosti hrane**

11. svibnja 2012.

Sadržaj

Predgovor	2
1. dio: Uvodne napomene	5
1. Ciljevi	5
2. Narav i opseg	5
2. dio: Opća pitanja	7
3. Vodeća načela odgovornog uređenja interesa	7
4. Prava i odgovornosti povezane s interesima na zemljištu	9
5. Politički, pravni i organizacijski okviri koji se odnose na interese	11
6. Pružanje usluga	12
3. dio: Zakonsko priznanje i dodjela prava i dužnosti vezanih uz interese na zemljištu	15
7. Mjere zaštite	15
8. Javno zemljište, ribolovna područja i šume	16
9. Autohtoni narodi i druge zajednice s običajnim sustavima interesa	18
10. Neformalni interesi	20
4. dio: Prijenosi i ostale promjene pravnih interesa i obveza	22
11. Tržišta	22
12. Ulaganja	23
13. Komasacija zemljišta i drugi pristupi prilagodbe	26
14. Restitucija	27
15. Reforme preraspodjele	27
16. Izvlaštenje i naknada	29
5. dio: Upravljanje interesima	31
17. Evidencija pravnih interesa	31
18. Procjena vrijednosti	32
19. Oporezivanje	33
20. Uređeno prostorno planiranje	33
21. Rješavanje sporova oko pravnih interesa	34
22. Prekogranični predmeti	35
6. dio: Odgovori na klimatske promjene i izvanredne situacije	36
23. Klimatske promjene	36
24. Prirodne katastrofe	36
25. Sukobi oko interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama	37
7. dio: Promidžba, provedba, praćenje i ocjena	40

Predgovor

Svrha je ovih Dobrovoljnih smjernica da posluže kao preporuka i savjet u cilju unapređenja uređenja interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, s krajnjim ciljem osiguranja sigurnosti hrane za sve i pružanja potpore progresivnom ostvarenju prava na kvalitetnu prehranu u kontekstu nacionalne prehrambene sigurnosti.

Namjera je da Smjernice daju doprinos naporima na nacionalnoj i globalnoj razini u pravcu iskorjenjivanja gladi i siromaštva, i to na osnovi načela održivog razvoja i uz prepoznavanje središnje uloge zemljišta u razvoju, na način da se promiče sigurnost pravnih interesa i ravnopravan pristup zemljištu, ribolovnim područjima i šumama.

Iskorjenjivanje gladi i siromaštva, kao i održivo korištenje prirodnih resursa, u velikoj mjeri ovise o načinu na koji ljudi i zajednice ostvaruju pristup zemljištu, ribolovnim područjima i šumama. Egzistencija mnogih ljudi, a osobito siromašnog seoskog stanovništva, zasniva se na sigurnom i ravnopravnom pristupu i kontroli nad tim resursima. Oni funkcioniraju kao izvor hrane i sklonište, predstavljaju osnovu za društveni, kulturni i vjerski život i ključan su činitelj gospodarskog razvoja.

Važno je napomenuti da je odgovorno uređenje interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama nerazdvojivo povezano s pristupom drugim prirodnim izvorima, poput vode i mineralnih resursa, kao i s gospodarenjem njima. Uzimajući u obzir činjenicu da unutar nacionalnih konteksta postoje različiti modeli i sustavi uređenja interesa na tim prirodnim resursima, države pri provedbi ovih Smjernica mogu, ako je to potrebno, uzeti u obzir i navedene povezane prirodne resurse.

Društva definiraju i uređuju načine na koji ljudi i zajednice ostvaruju pristup zemljištu, ribolovnim područjima i šumama kroz sustave interesa. Sustavi interesa određuju tko, koliko dugo i pod kakvim uvjetima može koristiti koje resurse. Ti sustavi mogu se temeljiti na pisanim politikama i zakonima, ali i na nepisanim običajima i praksama. Sustavi interesa nalaze se pod sve većim pritiskom, budući da sve brojnije svjetsko stanovništvo traži sigurnost hrane, a uništavanje okoliša i klimatske promjene smanjuju dostupnost zemljišta, ribolovnih područja i šuma. Neodgovarajući i nesigurni pravni interesi doprinose povećanju ranjivosti, gladi i siromaštva, a konkurencija njihovih korisnika može dovesti do sukoba za kontrolu tih resursa i uništavanja okoliša.

Uređenje interesa ključan je element kod određivanja mogu li i na koji način ljudi i zajednice stjecati prava, i s njima povezane dužnosti, na korištenje i kontrolu zemljišta, ribolovnih područja i šuma. Mnogi s interesima povezani problemi pojavljuju se zbog slabog uređenja, a kvaliteta uređenja utječe i na pokušaje rješavanja problema s interesima. Slabo uređenje negativno utječe na društvenu stabilnost, održivo gospodarenje okolišem, ulaganja i gospodarski rast. Ako zbog korupcije ili zato što nadležne institucije nisu zaštitile njihove interese ljudi te pravne interese na svojim domovima, zemljištu, ribolovnim područjima i šumama izgube, mogu biti osuđeni na život u gladi i siromaštvu. Ako slabo uređenje interesa dovede do nasilnih sukoba, oni mogu rezultirati i gubitkom ljudskih života. Za razliku od toga, odgovornim uređenjem interesa na zemljištu promiče se održiv društveni i gospodarski razvoj koji može

pomoći u iskorjenjivanju siromaštva i nesigurnosti u prehrani i koji potiče odgovorno ulaganje.

Kao odgovor na sve veće i šire zanimanje, FAO i njegovi partneri započeli su izradu smjernica o odgovornom uređenju interesa. Ova inicijativa oslanja se na *Voluntary Guidelines to Support the Progressive Realization of the Right to Adequate Food in the Context of National Food Security* (Voluntary Guidelines on the Right to Food) koje je Vijeće FAO usvojilo na svojoj 127. sjednici u studenome 2004. godine, kao i na *International Conference on Agrarian Reform and Rural Development* (ICARRD) iz 2006. godine.

Na svojoj 36. sjednici u listopadu 2010. godine, Odbor za svjetsku sigurnost hrane (CFS) podupro je nastavak sveobuhvatnog procesa izrade ovih Smjernica uoči njihova podnošenja CFS-u na razmatranje te je odlučio uspostaviti otvorenu radnu skupinu CFS-a koja će revidirati prvu radnu verziju Smjernica.

Ove Smjernice vjerno se pridržavaju formata drugih FAO-ovih dobrovoljnih instrumenata u kojima se iznose načela i međunarodno prihvaćeni standardi odgovorne prakse: *Voluntary Guidelines on the Right to Food*; *Code of Conduct for Responsible Fisheries*; *International Code of Conduct on the Distribution and Use of Pesticides*; *Responsible Management of Planted Forests: Voluntary Guidelines*; i *Fire Management Voluntary Guidelines: Principles and Strategic Actions*. Ti su instrumenti relativno kratki dokumenti koji donose okvire za izradu strategija, politika, zakona, programa i aktivnosti. Uz njih, tu je i niz dodatnih dokumenata, poput dodatnih smjernica u kojima se po potrebi donose tehnički detalji o pojedinim aspektima, materijala za poduku i zagovaranje i daljnjih savjeta koji služe kao pomoć u provedbi.

CFS je odobrio ove Smjernice na svojoj 38. (posebnoj) sjednici održanoj 11. svibnja 2012. godine.

One su nastale na sastancima otvorene radne skupine u lipnju, srpnju i listopadu 2011. te u ožujku 2012. i zasnovane su na inkluzivnom savjetodavnom procesu u razdoblju od 2009. do 2010. godine. Regionalna savjetovanja održana su u Brazilu, Burkini Faso, Etiopiji, Jordanu, Namibiji, Panami, Rumunjskoj, Ruskoj Federaciji, Samoju i Vijetnamu. Regionalna savjetovanja okupila su gotovo 700 osoba iz 133 zemlje, predstavnike javnog i privatnog sektora, civilnog društva i akademskog sektora. Na četiri savjetovanja, koja su održana za civilni sektor u Africi (u Maliju), Aziji (u Maleziji), Europi i središnjoj i zapadnoj Aziji (u Italiji) i u Latinskoj Americi (u Brazilu) sudjelovalo je gotovo 200 osoba iz 70 zemalja, a dodatna savjetovanja za privatni sektor okupila su preko 70 osoba iz 21 zemlje. Ove Smjernice uključuju i prijedloge na prvi nacrt dobivene putem elektroničkog savjetovanja. Prijedlozi za poboljšanje prvog nacrta došli su iz javnog i privatnog sektora, civilnog društva i akademske zajednice diljem svijeta.

Ove smjernice usklađene su s međunarodnim i regionalnim instrumentima koji se bave ljudskim pravima i pravnim interesima, kao što su Milenijski ciljevi razvoja, te se na njih i oslanjanju. Čitatelji ovih Smjernica koji žele unaprijediti uređenje interesa

pozivanju se da redovito konzultiraju te instrumente kako bi se informirali o svojim obavezama i dobrovoljnim zahtjevima, kao i u cilju dodatnog savjetovanja.

1. dio: Uvodne napomene

1. Ciljevi

1.1 Cilj je ovih Dobrovoljnih smjernica unapređenje uređenja interesa na zemljištu*, ribolovnim područjima i šumama. One su izrađene su s namjerom da budu od koristi svima, s naglaskom na ranjive i marginalizirane skupine, a u cilju sigurnosti hrane i progresivnog ostvarivanja prava na kvalitetnu hranu, iskorjenjivanje siromaštva, održive prihode, socijalnu stabilnost, sigurnost stanovanja, ruralni razvoj, zaštitu prirode te održivi društveni i gospodarski razvoj. Svi programi, politike i sva tehnička pomoć u cilju unapređenje uređenja interesa kroz primjenu ovih Smjernica moraju biti usklađeni s postojećim domaćim i međunarodnim pravom, uključujući i Opću deklaraciju o ljudskim pravima i druge međunarodne instrumente koji se odnose na ljudska prava.

1.2 Cilj je ovih Smjernica:

1. unaprijediti uređenje interesa kroz pružanje savjeta i informacija o prihvaćenim međunarodnim praksama u sustavima koji se bave pravima na korištenje, gospodarenje i kontrolu nad zemljištem, ribolovnim područjima i šumama;
2. doprinijeti unapređenju i razvoju političkih, pravnih i organizacijskih okvira koji uređuju niz postojećih prava u odnosu na navedene resurse;
3. povećati transparentnost i poboljšati funkcioniranje sustava interesa;
4. ojačati kapacitete i djelovanje provedbenih agencija, pravosudnih tijela, lokalne samouprave, organizacija poljoprivrednika i malih proizvođača, ribara i korisnika šuma, stočara, autohtonih naroda i drugih zajednica, civilnog društva, privatnog sektora, akademske zajednice te svih koji su uključeni u uređenje interesa, kao i promicati suradnju između navedenih aktera.

2. Narav i opseg

2.1 Ove su Smjernice dobrovoljne.

2.2 Ove Smjernice treba tumačiti i primjenjivati u skladu s postojećim obavezama iz domaćeg i međunarodnog prava, te uz poštivanje dobrovoljno preuzetih obaveza u sklopu regionalnih i međunarodnih instrumenata. One su komplementarne i podupiru nacionalne, regionalne i međunarodne inicijative koje se bave ljudskim

* U kontekstu interesa ne postoji međunarodna definicija zemljišta. Značenje riječi moguće je definirati u nacionalnom kontekstu.

pravima i osiguranjem pravnih interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, kao i inicijative s ciljem unapređenja uređenja interesa. Nijedan dio ovih Smjernica ne može se tumačiti na način da ograničava ili podriiva bilo kakvu pravnu obavezu države u skladu s međunarodnim pravom.

- 2.3 Ove Smjernice namijenjene su korištenju od strane država, provedbenih agencija, pravosudnih tijela, lokalne samouprave, organizacija poljoprivrednika i malih proizvođača, ribara i korisnika šuma, stočara, autohtonih naroda i drugih zajednica, civilnog društva, privatnog sektora, akademske zajednice te svih koji su uključeni u ocjenu uređenja interesa, njegovo poboljšanje i primjenu.
- 2.4 Ove Smjernice po svom su opsegu globalne. Uzimajući u obzir nacionalni kontekst, mogu ih koristiti sve države i regije na svim stupnjevima gospodarskog razvoja i za uređenje svih oblika interesa, uključujući javni, privatni, komunalni, kolektivni, autohtoni i običajni interes.
- 2.5 Ove Smjernice treba tumačiti i primjenjivati u skladu s nacionalnim pravnim sustavima i njihovim institucijama.

2. dio: Opća pitanja

Ovaj dio bavi se aspektima uređenja interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama koji se tiču prava i obaveza, političkih, pravnih i organizacijskih okvira i pružanja usluga.

U kontekstu uređenja interesa države imaju obaveze u skladu s važećim međunarodnim instrumentima ljudskih prava. 2. dio treba tumačiti u skladu s odjeljkom 2.2.

3. Vodeća načela odgovornog uređenja interesa

3A Opća načela

3.1 Države trebaju:

1. Priznavati i poštivati sve legitimne nositelje pravnih interesa, kao i njihova prava. Trebaju poduzimati razumne mjere za prepoznavanje, evidentiranje i poštivanje svih legitimnih nositelja pravnih interesa i njihovih prava, bila ona formalno zabilježena ili ne, trebaju se suzdržavati od kršenja pravnih interesa drugih, i trebaju ispunjavati obaveze povezane s pravnim interesima.
2. Štititi legitimne pravne interese od ugrožavanja i kršenja. Trebaju štititi nositelje pravnih interesa od arbitrarnog gubitka njihovih pravnih interesa, uključujući i prisilne deložacije koje nisu u skladu s postojećim obavezama države prema domaćem i međunarodnom pravu.
3. Promicati i olakšavati uživanje legitimnih pravnih interesa. Trebaju poduzimati aktivne mjere na promicanju i olakšavanju punog ostvarenja pravnih interesa ili na obavljanju transakcija na osnovi tih prava, kao što je osiguravanje dostupnosti usluga za sve.
4. Osigurati dostupnost pravosuđa u slučajevima kršenja legitimnih pravnih interesa. Trebaju svima osigurati djelotvorna i dostupna sredstva, putem pravosudnih tijela ili nekim drugim pristupom, za rješavanje sporova u vezi s pravnim interesima. Isto tako, trebaju osigurati pravovremenu i troškovno prihvatljivu provedbu sudskih odluka. Države trebaju osigurati pravovremeno i pravično obeštećenje u slučajevima kad se pravni interesi oduzimaju zbog javnog interesa.
5. Sprečavati sporove, nasilne sukobe i korupciju vezanu uz interese na zemljištu. Države trebaju poduzimati aktivne mjere na sprečavanju nastanka sporova oko interesa, kao i njihova prerastanja u nasilne sukobe. Trebaju težiti sprečavanju korupcije u svim oblicima, na svim razinama i u svim okruženjima.

- 3.2 Nedržavni akteri, uključujući poslovne subjekte, odgovorni su za poštivanje ljudskih prava i legitimnih pravnih interesa. Poslovni subjekti trebaju postupati s dužnom pažnjom kako bi izbjegli kršenja ljudskih prava i legitimnih pravnih interesa drugih. Trebaju primjenjivati odgovarajuće sustave upravljanja rizikom kako bi spriječili negativne učinke na ljudska prava i legitimne pravne interese te na njih djelovali. Ako su prouzrokovali negativne učinke na ljudska prava i legitimne pravne interese ili pridonijeli njihovom izazivanju, poslovni subjekti trebaju pružiti pomoć i surađivati s nepravosudnim mehanizmima za pružanje pravnih lijekova, uključujući i mehanizme žalbi na operativnoj razini, tamo gdje je primjereno. Poslovni subjekti trebaju prepoznati i ocijeniti bilo kakve stvarne ili potencijalne učinke na ljudska prava i legitimne pravne interese u nastanak kojih bi mogli biti uključeni. U skladu s međunarodnim obavezama, države trebaju osigurati dostupnost djelotvornih pravnih lijekova u slučajevima negativnih učinaka poslovnih subjekata na ljudska prava i legitimne pravne interese. U slučajevima kad je riječ o transnacionalnim korporacijama, njihove matične države imaju zadatak pomoći takvim korporacijama i državama u kojima one djeluju kako bi se osiguralo da takvi subjekti nisu uključeni u kršenje ljudskih prava i legitimnih pravnih interesa. Države trebaju poduzimati dodatne korake na zaštiti od kršenja ljudskih prava i legitimnih pravnih interesa od strane poslovnih subjekata u vlasništvu i pod kontrolom države, odnosno onih koji dobivaju značajnu potporu i usluge od državnih agencija.

3B Provedbena načela

Sljedeća provedbena načela pružaju ključan doprinos odgovornom uređenju interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama.

1. **Ljudsko dostojanstvo:** priznavanje inherentnog dostojanstva i jednakosti te neotuđivih ljudskih prava svakog pojedinca.
2. **Nediskriminacija:** nitko ne smije biti podvrgnut diskriminaciji, kako zakonom i politikama, tako i u praksi.
3. **Jednakost i pravda:** priznavanje da jednakost između pojedinaca može zahtijevati uvažavanje razlika među pojedincima i pozitivno djelovanje, uključujući osnaživanje, u cilju promicanja jednakopravnih pravnih interesa i pristupa zemljištu, ribolovnim područjima i šumama za sve ljude, žene i muškarce, mlade, ranjive i tradicionalno marginalizirane skupine u nacionalnom kontekstu.
4. **Rodna ravnopravnost:** osiguranje jednakog prava žena i muškaraca na uživanje svih ljudskih prava, uz priznavanje razlika između žena i muškaraca te poduzimanje konkretnih mjera u pravcu bržeg postizanja de facto jednakosti, ako je potrebno. Države trebaju ženama i muškarcima osigurati jednake pravne interese i pristup zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, neovisno o njihovom građanskom i bračnom statusu.

5. **Holistički i održivi pristup:** prepoznavanje da su prirodni resursi i njihovo korištenje međusobno povezani te usvajanje integriranog i održivog pristupa njihovom upravljanju.
6. **Savjetovanje i sudjelovanje:** suradnja i nastojanje da se pomogne onima koji imaju legitimne pravne interese, a na njih bi moglo utjecati donošenje određenih odluka, prije nego što se te odluke donesu, kao i odgovor na njihov doprinos. Uzimanje u obzir neravnoteže moći koja postoji između različitih strana te osiguranje aktivnog, slobodnog, djelotvornog, smislenog i informiranog sudjelovanja pojedinaca i skupina u povezanim procesima odlučivanja.
7. **Vladavina prava:** usvajanje pristupa zasnovanog na pravilima, putem zakona koji se sveobuhvatno objavljuju na svim razumljivim jezicima, odnose se na sve, jednako se provode i podložni su neovisnom sudstvu te su usklađeni s postojećim obavezama iz domaćeg i međunarodnog prava, uz poštivanje dobrovoljno preuzetih obaveza iz regionalnih i međunarodnih instrumenata.
8. **Transparentnost:** jasno definiranje i sveobuhvatno objavljivanje politika, zakona i postupaka na svim razumljivim jezicima, kao i sveobuhvatno objavljivanje odluka na svim razumljivim jezicima i u svima dostupnim formatima.
9. **Odgovornost:** snošenje odgovornosti pojedinaca, javnih agencija i nedržavnih aktera za njihovo djelovanje i odluke u skladu s načelima vladavine prava.
10. **Kontinuirano unapređenje:** Države trebaju unapređivati mehanizme za praćenje i analizu uređenja interesa u cilju razvoja programa zasnovanih na činjenicama i osiguranja stalnih unapređenja.

4. Prava i odgovornosti povezane s interesima na zemljištu

- 4.1 Države trebaju nastojati osigurati odgovorno uređenje interesa zato što zemljište, ribolovna područja i šume imaju važnu ulogu u ostvarenju ljudskih prava, sigurnosti hrane, iskorjenjivanja siromaštva, održivog prihoda, socijalne stabilnosti, sigurnosti stanovanja, ruralnog razvoja te društvenog i gospodarskog razvoja.
- 4.2 Države trebaju osigurati da sve aktivnosti koje se tiču interesa na zemljištu budu usklađene s njihovim postojećim obavezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.

- 4.3 Sve strane trebaju priznati da nijedan pravni interes, uključujući tu i privatno vlasništvo, nije apsolutan. Svi pravni interesi ograničeni su pravima drugih i mjerama koje države poduzimaju, a nužne su za ispunjenje javnih ciljeva. Takve mjere trebaju biti određene zakonom, isključivo u svrhu promicanja općeg dobra, uključujući zaštitu okoliša, a trebaju biti usklađene s obavezama država u odnosu na ljudska prava. Pravni interesi ograničeni su obavezama. Svi trebaju poštivati dugoročnu zaštitu i održivo korištenje zemljišta, ribolovnih područja i šuma.
- 4.4 Na osnovi ispitivanja pravnih interesa u skladu s nacionalnim pravom, države trebaju osigurati pravno priznanje legitimnih pravnih interesa koji trenutno nisu zaštićeni zakonom. Politike i zakoni koji osiguravaju pravne interese ne smiju biti diskriminirajući i trebaju biti rodno osjetljivi. U skladu s načelima savjetovanja i sudjelovanja navedenima u ovim Smjernicama, države trebaju sveobuhvatno objavljenim pravilima odrediti kategorije prava koje se smatraju legitimnima. Svi oblici interesa trebaju svim osobama osigurati stupanj sigurnosti interesa kojim se jamči zakonska zaštita od prisilnog deložiranja koje nije u skladu s postojećim obavezama država prema domaćem i međunarodnom pravu, te protiv uznemiravanja i drugih ugrožavanja.
- 4.5 Države trebaju štiti legitimne pravne interese i osigurati da se ne provode arbitrarne deložacije te da se legitimni pravni interesi na drugi način ne krše ili povređuju.
- 4.6 Države trebaju ukloniti i zabraniti sve oblike diskriminacije povezane s pravnim interesima, uključujući one koji nastaju kao posljedica promjene bračnog statusa, izostanka poslovne sposobnosti i nemogućnosti pristupa gospodarskim resursima. Države osobito trebaju osigurati jednake pravne interese ženama i muškarcima, uključujući pravo na nasljeđivanje i ostavljanje tih prava u nasljedstvo. Takvo djelovanje država treba biti u skladu s njihovim postojećim obavezama prema važećem nacionalnom i međunarodnom pravu te uz dužno poštivanje dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.
- 4.7 Države trebaju voditi računa o pružanju nediskriminirajuće i rodno osjetljive pomoći u situacijama u kojima osobe nisu u stanju samostalnim djelovanjem steći prava vlasništva koja im omogućuju uzdržavanje, ostvariti pristup uslugama provedbenih agencija i pravosudnih tijela ili sudjelovati u procesima koji bi mogli imati utjecaja na njihove pravne interese.
- 4.8 Kako su sva ljudska prava opća, nedjeljiva, međusobno povezana i međuovisna, uređenje interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama ne smije uzimati u obzir samo prava koja su izravno povezana s pristupom zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, nego i sva građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava. Države pri tome trebaju poštivati i štiti građanska i politička prava branitelja ljudskih prava, uključujući ljudska prava seljaka, autohtonih naroda, ribara, stočara i ruralnih radnika, te trebaju poštivati svoje obaveze u vezi s ljudskim pravima u odnosima s pojedincima i udruženjima koja djeluju na zaštitu zemljišta, ribolovnih područja i šuma.

- 4.9 Države putem neovisnih i stručnih pravosudnih i upravnih tijela trebaju osigurati pristup pravovremenim, financijski prihvatljivim i djelotvornim sredstvima za rješavanje sporova oko pravnih interesa, uključujući alternativne načine za rješavanje takvih sporova, te trebaju osigurati djelotvorne pravne lijekove, što može, ako je potrebno, uključivati i pravo na žalbu. Takvi pravni lijekovi trebaju se brzo provoditi i mogu uključivati povrat, odštetu, naknadu i reparaciju. Države trebaju nastojati osigurati pristup takvim sredstvima ranjivim i marginaliziranim skupinama, u skladu s odjeljcima 6.6 i 21.6. Države trebaju osigurati da sve osobe čija su ljudska prava u kontekstu interesa prekršena imaju pristup takvim sredstvima za rješavanje sporova, kao i pravnim lijekovima.
- 4.10 Države trebaju podržavati i olakšavati sudjelovanje korisnika zemljišta, ribolovnih područja i šuma, kako bi oni ili u potpunosti uključeni u participatorni proces uređenja interesa i, između ostaloga, formuliranje i provedbu politika i zakona te odluka o prostornom razvoju, u skladu s ulogama države i nedržavnih aktera i u skladu s nacionalnim pravom i zakonodavstvom.

5. Politički, pravni i organizacijski okviri koji se odnose na interese

- 5.1 Države trebaju osigurati i održavati političke, pravne i organizacijske okvire za promicanje odgovornog uređenja interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama. Ti okviri ovise o širim reformama pravnog sustava, javnih službi i pravosudnih tijela te od njih dobivaju podršku.
- 5.2 Države trebaju osigurati da politički, pravni i organizacijski okviri za uređenje interesa budu usklađeni s njihovim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.
- 5.3 Države trebaju osigurati da politički, pravni i organizacijski okviri za uređenje interesa, u skladu s nacionalnim pravom, priznaju i poštuju legitimne pravne interese, uključujući legitimne običajne pravne interese koji u tom trenutku nisu zaštićeni zakonom, te su dužne olakšavati, promicati i štititi ostvarivanje pravnih interesa. Okviri trebaju odražavati društveni, kulturni, gospodarski i ekološki značaj zemljišta, ribolovnih područja i šuma. Države trebaju osigurati okvire koji nisu diskriminirajući i koji promiču društvenu jednakost i rodnu ravnopravnost. Okviri trebaju odražavati međusobno povezane odnose zemljišta, ribolovnih područja i šuma i njihovog korištenja, te trebaju omogućiti uspostavu objedinjenog pristupa njihovom upravljanju.
- 5.4 Države trebaju voditi računa o posebnim preprekama s kojima se, u smislu interesa i povezanih pravnih interesa, susreću žene i djevojke, te trebaju poduzimati mjere koje osiguravaju da pravni i politički okviri ženama pružaju odgovarajuću zaštitu i da se zakoni kojima se ženama priznaju pravni interesi primjenjuju i provode. Države trebaju osigurati da žene mogu zakonski sklopiti ugovore koji se tiču pravnih interesa na osnovi jednakosti s muškarcima te

trebaju nastojati osigurati pravne usluge i drugu pomoć kako bi ženama omogućile obranu njihovih interesa u vezi sa zemljištem.

- 5.5 Države trebaju razvijati odgovarajuće politike, zakone i postupke kroz participatorne procese u koje su uključene sve zainteresirane strane, čime se osigurava da su u njih od početka uključeni i muškarci i žene. Politike, zakoni i postupci trebaju uzimati u obzir mogućnost provedbe. Trebaju uključivati rodno osjetljive pristupe, biti jasno izraženi na svim razumljivim jezicima te se trebaju sveobuhvatno objavljivati.
- 5.6 Države trebaju dodijeliti odgovornost onim razinama vlasti koje građanima mogu pružiti usluge na najdjelotvorniji način. Države trebaju jasno definirati uloge i odgovornosti agencija koje se bave interesima na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama. Države trebaju osigurati koordinaciju između provedbenih agencija, kao i s lokalnom samoupravom, te s autohtonim narodima i drugim zajednicama koje imaju običajne sustave interesa.
- 5.7 Države, prema potrebi, trebaju definirati i objavljivati mogućnosti koje civilno društvo, privatni sektor i akademska zajednica imaju na raspolaganju za doprinos razvoju i provedbi političkih, pravnih i organizacijskih okvira.
- 5.8 Države i druge strane trebaju redovito revidirati i pratiti političke, pravne i organizacijske okvire, kako bi održale njihovu djelotvornost. Provedbene agencije i pravosudna tijela trebaju surađivati na unapređenju usluga s civilnim društvom, predstavnicima korisnika i širom javnosti, te trebaju nastojati suzbijati korupciju kroz transparentne procese i odlučivanje. Informacije o promjenama i njihovim očekivanim učincima trebaju biti jasno navedene i sveobuhvatno objavljene na svim razumljivim jezicima.
- 5.9 Države trebaju priznati da politike i zakoni o pravnim interesima djeluju unutar šireg političkog, pravnog, društvenog, kulturnog, vjerskog, gospodarskog i ekološkog konteksta. Kod promjene šireg konteksta, zbog čega su potrebne reforme interesa, države trebaju nastojati doći do nacionalnog konsenzusa o predloženim reformama.

6. Pružanje usluga*

- 6.1 Države trebaju, onoliko koliko im to omogućavaju resursi, osigurati da provedbene agencije i pravosudna tijela imaju ljudske, fizičke, financijske i druge kapacitete za provedbu politika i zakona na pravodoban, djelotvoran i rodno osjetljiv način. Osoblju na svim organizacijskim razinama treba biti osigurana stalna poduka te se ono mora zapošljavati uvažavajući rodnu i socijalnu jednakost.

* Odjeljak 6. služi kao uvod u detaljnu razradu u odjeljcima 17 do 21

- 6.2 Države trebaju osigurati da pružanje usluga koje se tiču interesa i upravljanja njima bude usklađeno s njihovim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.
- 6.3 Države trebaju pružati promptne, dostupne i nediskriminirajuće usluge zaštite pravnih interesa, promicati i olakšavati uživanje tih prava te rješavati sporove. Države trebaju uklanjati nepotrebne pravne i proceduralne zahtjeve i nastojati prevladavati prepreke koje se tiču pravnih interesa. Države trebaju ocjenjivati usluge provedbenih agencija i pravosudnih tijela te, ako je potrebno, uvoditi unapređenja.
- 6.4 Države trebaju osigurati da provedbene agencije i pravosudna tijela služe svim građanima i da pružaju usluge svima, uključujući one na udaljenim mjestima. Usluge se trebaju pružati brzo i djelotvorno, koristeći odgovarajuću potrebnu tehnologiju u cilju povećanja učinkovitosti i dostupnosti. Treba uspostaviti interne smjernice koje će osoblju omogućiti pouzdanu i dosljednu provedbu politika i zakona. Postupke treba pojednostaviti, ne dovodeći u opasnost sigurnost interesa ili pravičnost. Popratne materijale treba sveobuhvatno objavljivati na svim razumljivim jezicima, a korisnike treba upoznati s njihovim pravima i odgovornostima.
- 6.5 Države trebaju uspostavljati politike i zakone kojima se, tamo gdje je to primjereno, promiče razmjena prostornih i drugih informacija o pravnim interesima u cilju njihova djelotvornog korištenja od strane države i provedbenih agencija, autohtonih naroda i drugih zajednica, civilnog sektora, akademske zajednice, kao i šire javnosti. Potrebno je izraditi nacionalne standarde za dijeljenje informacija, uzimajući u obzir regionalne i međunarodne standarde.
- 6.6 Države i druge strane trebaju razmotriti dodatne mjere za podršku ranjivim ili marginaliziranim skupinama koje inače ne bi mogle ostvariti pristup upravnim i pravosudnim uslugama. Te mjere trebaju uključivati pravnu podršku, poput financijski dostupne pravne pomoći, a mogu uključivati i pružanje usluga pomoćnih pravnika ili pomoćnih geodeta, kao i mobilne usluge za udaljene zajednice i nomadske autohtone narode.
- 6.7 Države trebaju poticati provedbene agencije i pravosudna tijela da njeguju kulturu zasnovanu na pružanju usluga i etičnom ponašanju. Agencije i pravosudna tijela trebaju redovito tražiti povratne informacije, primjerice putem anketa i fokus-grupa, u cilju podizanja standarda i unapređenja pružanja usluga, kako bi ispunili očekivanja i odgovorili na nove potrebe. Trebaju objavljivati standarde učinka i redovito izvještavati o rezultatima. Korisnici trebaju na raspolaganju imati načine za upućivanje žalbi, ili putem provedbenih agencija, kroz upravne postupke, ili putem neovisne vanjske revizije, odnosno uz pomoć pravobranitelja.
- 6.8 Relevantna stručna udruženja na području usluga koje se odnose na interese na zemljištu trebaju razvijati, objavljivati i pratiti primjenu visoke razine etičnog

ponašanja. Strane iz javnog i privatnog sektora trebaju se pridržavati primjenjivih etičkih standarda i u slučaju njihova kršenja trebaju biti podložne disciplinskim mjerama. Ako takva udruženja ne postoje, države trebaju osigurati okolinu koja će omogućiti njihovu uspostavu.

- 6.9 Države i nadržavni akteri trebaju ulagati napore u sprečavanju korupcije na području pravnih interesa. Države to osobito trebaju činiti kroz savjetovanje i sudjelovanje, vladavinu prava, transparentnost i odgovornost. Države trebaju usvojiti i provoditi mjere na suzbijanju korupcije, uključujući primjenu zaštitnih mehanizama provjere, ograničenje arbitrarnog korištenja moći, rješavanje sukoba interesa i usvajanja jasnih pravila i propisa. Države trebaju omogućiti upravnu i/ili pravosudnu ocjenu odluka provedbenih agencija. Osoblje koje radi na poslovima uređenja interesa treba biti odgovorno za svoje postupke. Treba imati na raspolaganju sredstva za djelotvorno obavljanje svojih dužnosti. Treba biti zaštićeno od uplitanja u obavljanje njihovih dužnosti te od kazne u slučaju prijave koruptivnih radnji.

3. dio: Zakonsko priznanje i dodjela prava i dužnosti vezanih uz interese na zemljištu

Ovaj dio bavi se uređenjem interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama u smislu zakonskog priznanja pravnih interesa autohtonih naroda i drugih zajednica sa običajnim sustavima interesa te neformalnih pravnih interesa, kao i inicijalnom dodjelom pravnih interesa na zemljišta, ribolovna područja i šume koje su u vlasništvu ili pod kontrolom javnog sektora.

7. Mjere zaštite

- 7.1 Kada države priznaju ili dodjeljuju pravne interese na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, trebaju, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, uspostaviti mjere zaštite od kršenja ili ukidanja pravnih interesa drugih, uključujući legitimne pravne interese koji u tom trenutku nisu zakonom zaštićeni. Mjere zaštite osobito trebaju štiti žene i ranjive osobe sa sporednim pravnim interesima, poput prava na okupljanje.
- 7.2 Države trebaju osigurati da sve aktivnosti koje se tiču zakonskog priznanja i dodjele prava i dužnosti vezanih uz interese na zemljištu budu usklađene s njihovim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.
- 7.3 Kada države namjeravaju priznati ili dodijeliti pravne interese, prvo trebaju identificirati sve postojeće pravne interese i njihove nositelje, bez obzira jesu li oni zabilježeni ili ne. U skladu s odjeljcima 3B.6 i 9.9, autohtoni narodi i druge zajednice sa običajnim sustavima interesa, maloposjednici i svi ostali na koje bi takvo što moglo djelovati trebaju biti uključeni u savjetodavni proces. Države trebaju osigurati pristup pravosuđu, u skladu sa odjeljkom 4.9, ako građani smatraju da njihovi pravni interesi nisu priznati.
- 7.4 Države trebaju osigurati da žene i muškarci kod novopriznatih pravnih interesa uživaju ista prava te da ta prava budu zabilježena. Ako je to moguće, zakonsko priznanje i dodjelu pravnih interesa pojedincima, obiteljima i zajednicama treba provesti sustavno, od područja do područja i u skladu s nacionalnim prioritetima, kako bi siromašni i ranjivi građani ostvarili pune mogućnosti za stjecanje zakonskog priznanja svojih pravnih interesa. Države trebaju osigurati pravnu pomoć, osobito siromašnima i ranjivima. Kako bi se kod inicijalnog bilježenja pravnih interesa povećala transparentnost, treba primjenjivati pristupe koji odgovaraju lokalnim okolnostima, uključujući mapiranje pravnih interesa.
- 7.5 Države trebaju osigurati da su građani čiji su pravni interesi priznati ili kojima su dodijeljeni novi pravni interesi u potpunosti svjesni kako svojih prava, tako i dužnosti. Tamo gdje je nužno, države trebaju tim građanima pružiti usluge podrške kako bi oni mogli uživati svoja prava i ispunjavati obveze vezane uz interese.

- 7.6 Ako nije moguće osigurati zakonsko priznanje pravnih interesa, države trebaju spriječiti prisilne deložacije koje nisu u skladu s njihovim postojećim obavezama iz domaćeg i međunarodnog prava, kao ni s načelima ovih Smjernica.

8. Javno zemljište, ribolovna područja i šume

- 8.1 Ako države u vlasništvu posjeduju zemljište, ribolovna područja i šume ili imaju kontrolu nad njima, dužne su odrediti upotrebu i kontrolu tih resursa u svjetlu širih društvenih, gospodarskih i ciljeva zaštite okoliša. trebaju osigurati da sve aktivnosti budu usklađene s njihovim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.
- 8.2 Ako države u vlasništvu posjeduju zemljište, ribolovna područja i šume ili imaju kontrolu nad njima, trebaju biti priznati, poštovani i zaštićeni legitimni pravni interesi pojedinaca i zajednica, uključujući one s običajnim sustavima interesa, tamo gdje je to primjenjivo, u skladu s postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. Stoga trebaju biti jasno definirane i objavljene kategorije legitimnih pravnih interesa, kroz transparentan proces i u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.
- 8.3 Uzimajući u obzir činjenicu da postoji zemljište, ribolovna područja i šume u javnom vlasništvu koji se koriste i kojima se upravlja zajednički (a u nekim nacionalnim kontekstima se nazivaju kolektivno vlasništvo (*eng. commons*)), države trebaju, tamo gdje je to primjenjivo, priznati i zaštititi takvo zemljište, ribolovna područja i šume i s njima povezane sustave koji se koriste i kojima se gospodari zajednički, uključujući procese dodjele od strane države.
- 8.4 Države trebaju, kroz stvaranje i održavanje dostupnih popisa, nastojati uspostaviti ažurne informacije o interesima na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama u njihovom vlasništvu ili pod njihovom kontrolom. U takvim popisima trebaju biti navedene agencije odgovorne za upravljanje, kao i svi legitimni pravni interesi autohtonih naroda i drugih zajednica s običajnim sustavima interesa, te privatni sektor. Ako je to moguće, države trebaju osigurati da pravni interesi koji se odnose na javno vlasništvo budu zajedno zabilježeni s pravnim interesima autohtonih naroda i drugih zajednica s običajnim sustavima interesa, te s onima privatnog sektora, u jedinstvenom evidencijskom sustavu, ili da su s njima povezani kroz zajednički okvir.
- 8.5 Države trebaju odrediti koji će dio zemljišta, ribolovnih područja i šuma koje posjeduju ili nad kojima imaju kontrolu zadržati za korištenje od strane javnog sektora, a koji će dio, i pod kojim uvjetima, biti namijenjen za korištenje od strane drugih.

- 8.6 Države trebaju kreirati i objavljivati politike koje se odnose na korištenje i kontrolu zemljišta, ribolovnih područja i šuma koje se zadržavaju za korištenje od strane javnog sektora te su dužne nastojati kreirati politike kojima se promiče ravnopravna raspodjela koristi od zemljišta, ribolovnih područja i šuma u vlasništvu države. Politike trebaju uzimati u obzir pravne interese drugih, a svatko na koga bi one mogle djelovati treba biti uključen u proces savjetovanja u skladu s načelima savjetovanja i sudjelovanja iz ovih Smjernica. Upravljanje tim resursima i transakcije koje se tiču tih resursa trebaju se provoditi na djelotvoran, transparentan i odgovoran način kroz ispunjenje javnih politika.
- 8.7 Države trebaju kreirati i objavljivati politike koje se odnose na dodjelu pravnih interesa drugima i, tamo gdje je primjereno, na delegiranje odgovornosti za uređenje interesa na zemljištu. Politike za dodjelu pravnih interesa trebaju biti usklađene sa širim društvenim, gospodarskim i ciljevima zaštite okoliša. Lokalne zajednice koje tradicionalno koriste zemljište, ribolovna područja i šume trebaju biti uzete u obzir kod preraspodjele pravnih interesa. Politike trebaju uzimati u obzir pravne interese drugih, a svatko na koga bi one mogle imati utjecaja treba biti uključen u procese savjetovanja, sudjelovanja i odlučivanja. Takve politike trebaju osigurati da dodjela pravnih interesa ne predstavlja prijetnju za egzistenciju nekih građana na način da ih lišava legitimnog pristupa tim resursima.
- 8.8 Države imaju mogućnost dodjele pravnih interesa u različitim oblicima, od ograničenog korištenja do punog vlasništva. U politikama treba biti prepoznat niz pravnih interesa i njihovih nositelja. U politikama trebaju biti navedeni načini dodjele prava, poput dodjele na osnovi povijesnog korištenja ili na druge načine. Tamo gdje je to nužno, onima kojima su dodijeljeni pravni interesi treba pružiti podršku kako bi ta prava mogli i uživati. Države trebaju odrediti zadržavaju li bilo kakav oblik kontrole nad zemljištem, ribolovnim područjima i šumama koje su im dodijeljene.
- 8.9 Države trebaju dodjeljivati pravne interese i delegirati uređenje interesa na transparentne, participatorne načine, koristeći jednostavne postupke koji su jasni, dostupni i razumljivi svima, a osobito autohtonim narodima i drugim zajednicama s običajnim sustavima interesa. Svim potencijalnim sudionicima treba osigurati informacije na svim razumljivim jezicima, uključujući rodno osjetljive poruke. Ako je to moguće, države trebaju osigurati da su novo dodijeljeni pravni interesi zabilježeni u jedinstvenom evidencijskom sustavu ili da su povezani zajedničkim okvirom. Države i nedržavni akteri trebaju ulagati dodatne napore u sprečavanju korupcije kod dodjele pravnih interesa.
- 8.10 U mjeri u kojoj to dopuštaju resursi, države trebaju osigurati da tijela zadužena za zemljište, ribolovna područja i šume imaju ljudske, fizičke, financijske i druge oblike kapaciteta. Ako se odgovornosti za uređenje interesa delegiraju, primateljima treba biti osigurana poduka i druga podrška kako bi mogli izvršavati svoje odgovornosti.

- 8.11 Države trebaju pratiti ishod programa dodjele, uključujući rodno diferencirane učinke na sigurnost hrane i iskorjenjivanje siromaštva, kao i učinke na društvene, gospodarske i ciljeve zaštite okoliša, te po potrebi uvoditi korektivne mjere.

9. Autohtoni narodi i druge zajednice s običajnim sustavima interesa

- 9.1 Države i nedržavni akteri trebaju priznati da zemljište, ribolovna područja i šume imaju društvenu, kulturnu, duhovnu, gospodarsku, ekološku i političku vrijednost za autohtone narode i druge zajednice s običajnim sustavima interesa.
- 9.2 Autohtoni narodi i druge zajednice s običajnim sustavima interesa koje same uređuju interese na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama trebaju osigurati i promicati ravnopravna, sigurna i održiva prava na te resurse, s osobitom pažnjom na pružanje ravnopravnog pristupa za žene. Putem lokalnih ili tradicionalnih institucija treba promicati djelotvorno sudjelovanje svih članova, muškaraca, žena i mladih, u odlučivanju o njihovim sustavima interesa, uključujući slučajeve kolektivnih sustava interesa. Tamo gdje je to nužno, zajednicama treba pomoći kako bi povećale kapacitet svojih članova da u potpunosti sudjeluju u odlučivanju o svojim sustavima interesa i njihovu uređenju.
- 9.3 Države trebaju osigurati da sve aktivnosti budu usklađene s njihovim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. U slučaju autohtonih naroda, države trebaju ispuniti svoje relevantne obaveze, kao i dobrovoljno preuzete obaveze zaštite, promicanja i provedbe ljudskih prava, uključujući odgovarajuće dijelove iz Konvencije Međunarodne organizacije rada (br. 169) koji se tiču autohtonih i plemenskih naroda u neovisnim zemljama, Konvencije o biološkoj raznolikosti i Deklaracije Ujedinjenih naroda o pravima autohtonih naroda.
- 9.4 Države trebaju osigurati odgovarajuće priznanje i zaštitu legitimnih pravnih interesa autohtonih naroda i drugih zajednica s običajnim sustavima interesa u skladu s postojećim obavezama iz domaćeg i međunarodnog prava, te uz poštivanje dobrovoljno preuzetih obaveza u sklopu regionalnih i međunarodnih instrumenata. Takvo priznanje treba uzeti u obzir kako ona zemljišta, ribolovna područja i šume koje koristi isključivo jedna zajednica, tako i ona koja se koriste zajednički, uz poštivanje općih načela odgovornog uređenja interesa. Informacije o takvom priznanju trebaju biti objavljene na dostupnoj lokaciji, u odgovarajućem obliku koji je razumljiv te na svim razumljivim jezicima.
- 9.5 Ako autohtoni narodi i druge zajednice s običajnim sustavima interesa imaju legitimne pravne interese na zemljištu gdje žive naraštajima, države trebaju ta prava priznati i zaštititi. Autohtoni narodi i druge zajednice s običajnim sustavima interesa ne smiju se prisilno deložirati s takvog zemljišta gdje žive naraštajima.

- 9.6 Države trebaju razmotriti mogućnost prilagodbe svojih političkih, pravnih i organizacijskih okvira u cilju priznanja sustava interesa autohtonih naroda i drugih zajednica s običajnim sustavima interesa. Ako ustavne ili zakonske reforme jačaju prava žena i dovode ih u sukob s običajima, sve strane trebaju surađivati kako bi takve promjene ugradili u običajne sustave interesa.
- 9.7 Države kod pripreme politika i zakona koji se tiču interesa na zemljištu trebaju uzeti u obzir društvene, kulturne, duhovne, gospodarske i ekološke vrijednosti zemljišta, ribolovnih područja i šuma u sustavima interesa autohtonih naroda i drugih zajednica s običajnim sustavima interesa. Kod pripreme politika i zakona koji se odnose na sustave interesa autohtonih naroda i drugih zajednica s običajnim sustavima interesa treba postojati puno i djelotvorno sudjelovanje svih članova ili predstavnika zajednica o kojima je riječ, uključujući ranjive i marginalizirane članove.
- 9.8 Države trebaju zaštititi autohtone narode i druge zajednice s običajnim sustavima interesa od neovlaštenog korištenja njihovog zemljišta, ribolovnih područja i šuma od strane drugih osoba. Ako se zajednice tome ne protive, države im trebaju pomoći da formalno dokumentiraju i objave informacije o naravi i lokaciji zemljišta, ribolovnih područja i šuma nad kojima imaju kontrolu. Ako se pravni interesi autohtonih naroda i drugih zajednica s običajnim sustavima interesa formalno dokumentiraju, trebaju se zabilježiti zajedno s drugim javnim, privatnim i komunalnim pravnim interesima, kako bi se spriječilo iznošenje suprotstavljenih zahtjeva.
- 9.9 Države i ostale strane trebaju se u dobroj vjeri savjetovati s autohtonim narodima prije nego što započnu bilo kakav projekt ili usvoje i primjenjuju pravne i upravne mjere koje utječe na resurse nad kojima zajednice imaju prava. Takvi projekti trebaju biti zasnovani na djelotvornom i smislenom savjetovanju s autohtonim narodima, putem njihovih vlastitih predstavničkih tijela, kako bi se dobio njihov dobrovoljni, prethodni i informirani pristanak u skladu s Deklaracijom Ujedinjenih naroda o pravima autohtonih naroda i uz dužnu pažnju prema osobitom položaju i razumijevanju pojedinačnih država. Proces savjetovanja i odlučivanja treba biti organiziran bez zastrašivanja i proveden u atmosferi povjerenja. Načela savjetovanja i sudjelovanja, navedena u odjeljku 3B.6, trebaju se primjenjivati i u slučaju drugih zajednica opisanih u ovom dijelu..
- 9.10 Države i nedržavni akteri trebaju, zajedno s predstavničkim tijelima zajednica o kojima je riječ i u suradnji sa zajednicama o kojima je riječ, nastojati, ako je to moguće, pružiti tehnički i pravnu pomoć zajednicama o kojima je riječ kako bi one sudjelovale u kreiranju politika, zakona i projekata vezanih uz interese na zemljištu na nediskriminatoran i rodno osjetljiv način.
- 9.11 Države trebaju poštivati i promicati običajne pristupe koje koriste autohtoni narodi i druge zajednice s običajnim sustavima interesa kod rješavanja sukoba oko interesa unutar zajednica u skladu s postojećim obavezama iz domaćeg i

međunarodnog prava, te uz poštivanje dobrovoljno preuzetih obaveza u sklopu regionalnih i međunarodnih instrumenata. Kod zemljišta, ribolovnih područja i šuma koje koristi više zajednica treba ojačati ili razviti načine za rješavanje sukoba među zajednicama.

- 9.12 Države i nadržavni akteri trebaju ulagati nastojanja u sprečavanje korupcije u vezi sa sustavima interesa autohtonih naroda i drugih zajednica sa sustavima običajnog prava, primjenom savjetovanja i sudjelovanja te osnaživanjem zajednica.

10. Neformalni interesi

- 10.1 Tamo gdje postoje neformalni interesi na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, države bi to trebale priznati na način da poštuju postojeća formalna prava u okviru domaćeg zakonodavstva te da prepoznaju stvarnost situacije i promiču društvenu, gospodarsku i ekološku dobrobit. Države bi trebale promicati politike i zakone kojima bi osigurale priznavanje ovakvih neformalnih interesa. Postupak utvrđivanja ovih politika i zakona trebao bi biti uključujući, rodno osjetljiv te imati za cilj osigurati tehničku i pravnu podršku zahvaćenim zajednicama i pojedincima. Posebice bi država trebala priznati pojavu neformalnih interesa kao rezultat velikih migracija.
- 10.2 Države bi trebale uskladiti sve aktivnosti koje se tiču neformalnih interesa sa svojim postojećim obvezama, sukladno domaćim i međunarodnim zakonima, i obratiti dužno poštovanje na dobrovoljne obveze koje su preuzete sukladno primjenjivim regionalnim i međunarodni instrumentima, uključujući, tamo gdje je to primjereno, pravo na primjereno stanovanje.
- 10.3 Kad države omoguće da zakon prepozna neformalne interese, to se treba učiniti putem uključivih, rodno osjetljivih procesa, s posebnim obzirom prema zakupcima. Pri tome, države bi trebale obratiti posebnu pažnju na poljoprivrednike i male proizvođače hrane. Ovi procesi bi trebali olakšati pristup uslugama legalizacije i smanjiti troškove. Država bi trebala pokušati osigurati tehničku i pravnu podršku zajednicama i sudionicima.
- 10.4 Države bi trebale poduzeti sve propisne mjere kako bi ograničile neformalne interese koji su rezultat prekomjerno zamršenih pravnih ili upravnih zahtjeva za promjenom korištenja zemlje i novom gradnjom na zemljištu. Zahtjevi za novom gradnjom i pridruženi postupci trebali bi biti jasni, jednostavni i cjenovno pristupačni kako bi se smanjio teret sukladnosti.
- 10.5 Države bi trebale nastojati spriječiti korupciju, naročito tako što će povećavati transparentnost, držati donositelje odluka odgovornima i osigurati da se nepristrane odluke brzo donose.
- 10.6 Tamo gdje nije moguće osigurati da se neformalni interesi ozakone, države bi trebale spriječiti prisilno iseljavanje kojim se krše postojeće obveze u okviru

domaćeg i međunarodnog zakonodavstva, u skladu s relevantnim odlukama navedenima u Odjeljku 16.

4. dio: Prijenosi i ostale promjene pravnih interesa i obveza

Ovaj se dio odnosi na interese na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama pri čemu se postojeća prava i pridružene obveze prenose ili preraspodjeljuju dobrovoljno, kao i prisilno, putem tržišta, prijenosa pravnih interesa, kao rezultat ulaganja, komasacije i ostalih pristupa prilagodbe, povrata, reformi preraspodjele ili izvlaštenja.

11. Tržišta

- 11.1 Tamo gdje je to primjereno, države bi trebalo prepoznati i olakšati poštena i transparentna tržišta kupoprodaje i zakupa kao sredstva za prijenos prava korištenja i vlasništva nad zemljištem, ribolovnim područjima i šumama. Tamo gdje funkcioniraju tržišta koja se bave pravnim interesima, države bi trebale uskladiti sve aktivnosti sa svojim postojećim obvezama u okviru domaćih i međunarodnih zakona i s dužnim poštivanjem dobrovoljnih obveza preuzetih u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. Potrebno je uskladiti prijenose, koji uključuju pravne interese nad zemljištem, ribolovnim područjima i šumama, s nacionalnim zakonodavstvom u vezi korištenja zemljišta kako ne bi ugrozili osnovne razvojne ciljeve.
- 11.2 Države bi trebale olakšati poslovanje učinkovitih i transparentnih tržišta kako bi se potaklo sudjelovanje, pod jednakim uvjetima i mogućnostima za međusobno korisne prijenose pravnih interesa koja umanjuju sukob i nestabilnost; promicalo održivo korištenje zemljišta, ribolovnih područja i šuma te očuvanje okoliša; promicalo pravedno i jednakopravno korištenje genetičkih resursa koji su povezani sa zemljištem, ribolovnim područjima i šumama sukladno primjenjivim sporazumima; proširile gospodarske mogućnosti i uvećalo sudjelovanje siromašnih. Države bi trebale poduzeti mjere za sprečavanje neželjenih utjecaja na lokalne zajednice, autohtone narode i osjetljive skupine koji mogu proisteci iz, između ostalog, spekulacija zemljištem, koncentracije zemljišta i zlouporabe uobičajenih oblika interesa. Države i ostale stranke trebale bi priznati da neuređena tržišta ne služe uvijek na korist vrijednostima kao što su društvene, kulturne i ekološke vrijednosti. Države bi trebale štititi šire interese društva kroz primjerene zemljišne politike i zakone.
- 11.3 Države bi trebale uspostaviti prakse, zakone i zakonodavne sustave i agencije kako bi osigurale transparentan i učinkovit rad tržišta te nediskriminirajući pristup i spriječile prakse koje ne pogoduju tržišnom natjecanju. Države bi trebale pojednostaviti upravne postupke kako ne bi obeshrabrile siromašne i najosjetljivije dijelove stanovništava da sudjeluju na tržištu.
- 11.4 Države i ostale stranke trebale bi osigurati da informacije o tržišnim transakcijama i informacije o tržišnim vrijednostima budu transparentne i javno objavljene, ovisno o ograničenjima u vezi s privatnošću. Države bi trebale pratiti ove informacije i poduzeti akcije tamo gdje tržišta imaju negativan utjecaj ili obeshrabruju široko i jednako uključivanje svih na tržištu.

- 11.5 Države bi trebale uspostaviti prikladne i pouzdane sustave bilježenja, kao što su zemljišne knjige, koji osiguravaju pristupačne informacije o pravnim interesima i dužnostima kako bi povećale zemljišnu sigurnost i smanjile troškove i opasnosti transakcija.
- 11.6 Države bi trebale uspostaviti sigurnosne mehanizme kako bi zaštitile legitimne pravne interese supružnika, članova obitelji i ostalih koji nisu zabilježeni kao nositelji pravnih interesa u sustavima bilježenja kao što su zemljišne knjige.
- 11.7 Države i sudionici koji nisu država trebali bi poštovati primjenjive etičke norme. Oni bi trebali objaviti i pratiti provedbu tih normi u tržišnom poslovanju kako bi spriječili korupciju, naročito putem javne objave.
- 11.8 S obzirom na važnost malih proizvođača za državnu sigurnost hrane i socijalnu stabilnost, države bi trebale osigurati da, prilikom olakšavanja tržišnog poslovanja u vezi zemljišnih transakcija, zaštite pravne interese malih proizvođača.

12. Ulaganja

- 12.1 Država i sudionici koji nisu država trebali bi priznati da su odgovorna javna i privatna ulaganja od osnovne važnosti kako bi se poboljšala sigurnost hrane. Odgovorni interesi na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama ohrabruju nositelje pravnih interesa da odgovorno ulažu u ove resurse, povećavajući održivu poljoprivrednu proizvodnju i generirajući više prihoda. Države bi trebale promicati i podržavati odgovorna ulaganja u zemljište, ribolovna područja i šume koja podržavaju društvene, gospodarske i ekološke ciljeve u raznim sustavima obrade zemljišta. Države trebaju uskladiti sve aktivnosti sa svojim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.
- 12.2 S obzirom da mali proizvođači i njihove organizacije u zemljama u razvoju imaju većinski udjel u poljoprivrednim ulaganjima koja značajno pridonose sigurnosti hrane, prehrani, iskorjenjivanju siromaštva i otpornosti okoliša, države bi trebale podržati ulaganja malih posjednika kao i javnih i privatnih instrumenata koji su osjetljivi na male posjednike.
- 12.3 Svi oblici prijenosa pravnih interesa kao rezultat ulaganja u zemljište, ribolovna područja i šume trebaju biti provedeni transparentno i sukladno relevantnim nacionalnim politikama određenih sektora te moraju biti dosljedni ciljevima društveno-gospodarskog rasta i održivog ljudskog razvoja s težištem na male posjednike.
- 12.4 Odgovorna ulaganja ne bi trebala biti štetna, trebala bi osiguravati mehanizme protiv razvlaštenja zakonitih nositelja pravnih interesa i ekološke štete te bi trebala poštivati ljudska prava. Ovakva bi se ulaganja trebala činiti radeći u

suradnji s relevantnim razinama vlade i lokalnih nositelja pravnih interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, poštujući legitimne pravne interese. Oni bi trebali nastojati dodatno doprinijeti političkim ciljevima kao što su iskorjenjivanje siromaštva, sigurnost hrane i održivo korištenje zemljišta, ribolovnih područja i šuma; podržavati lokalne zajednice; doprinostiti ruralnom razvoju; promicati i osiguravati lokalne sustave proizvodnje hrane; jačati društveno-gospodarski održivi razvoj; stvarati radna mjesta; jačati različitost sredstava za život; osigurati koristi državi i njezinom stanovništvu, uključujući siromašne i najosjetljivije slojeve, te biti sukladni nacionalnim zakonima i osnovnim međunarodnim radnim normama kao i, tamo gdje je to primjenjivo, obvezama koje se tiču normi Međunarodne organizacije rada.

- 12.5 Države bi trebale, uz odgovarajuće savjetovanje i sudjelovanje, osigurati transparentna pravila o omjeru, opsegu i prirodi prihvatljivih prijenosa pravnih interesa te definirati ono što čini velike prijenose pravnih interesa u njihovom nacionalnom kontekstu.
- 12.6 Države bi trebale osigurati mehanizme zaštite legitimnih pravnih interesa, ljudskih prava, sredstava za život, sigurnost hrane i okoliša od opasnosti koje bi mogle nastati prilikom velikih prijenosa pravnih interesa. Ovakvi bi mehanizmi zaštite mogli obuhvatiti uvođenje najvišeg dopuštenog broja zemljišnih prijenosa te uređivanje načina na koji bi prijenosi koji prelaze određen broj trebali biti odobreni, npr. putem potvrđivanja u parlamentu. Države bi trebale razmotriti promicanje niza modela proizvodnje i ulaganja koji neće rezultirati velikim prijenosima pravnih interesa na ulagače te bi trebale ohrabriti partnerstvo s lokalnim nositeljima pravnih interesa.
- 12.7 U slučaju autohtonih naroda i njihovih zajednica, države bi trebale uskladiti sve aktivnosti sa svojim postojećim obvezama u okviru domaćih i međunarodnih zakona te s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata, uključujući, tamo gdje je to prikladno, Međunarodnu konvenciju o organizaciji rada (broj 169) koja se tiče autohtonih i plemenskih naroda u nezavisnim državama te Deklaraciju Ujedinjenih naroda o pravima autohtonih naroda. Države i ostale stranke trebale bi u dobroj vjeri održati savjetovanja s autohtonim narodima prije nego što počnu bilo kakav projekt ulaganja koji utječe na resurse nad kojima zajednice nose prava. Ovakvi bi projekti trebali biti temeljeni na učinkovitom i smislenom savjetovanju sa članovima autohtonih naroda, kako je to opisano u odlomku 9.9. Načela savjetovanja i sudjelovanja ovih Smjernica trebala bi se primijeniti na ulaganja koja koriste resurse drugih zajednica.
- 12.8 Države bi trebale utvrditi sa svim zahvaćenim stranama, sukladno načelima savjetovanja i sudjelovanja ovih Smjernica, uvjete koji promiču odgovorna ulaganja te bi, potom, trebale razraditi i objaviti politike i zakone koji ohrabruju odgovorna ulaganja, poštuju ljudskih prava te promiču sigurnost hrane i održivo korištenje okoliša. Sporazumi o ulaganjima trebali bi biti uvjetovani zakonom kako bi se jasno definirala prava i obveze svih stranaka u sporazumu. Sporazumi

o ulaganjima trebali bi biti u skladu s nacionalnim pravnim okvirom i ulagačkim kodovima.

- 12.9 Države bi trebale osigurati odredbe kojima bi ulaganja, koja uključuju sve oblike prijenosa pravnih interesa uključujući i sporazume o stjecanju i partnerstvu, trebala biti sukladna s načelima savjetovanja i sudjelovanja ovih Smjernica, s onima čiji bi pravni interesi, uključujući i one sekundarne, mogli biti oštećeni. Države i ostale relevantne stranke trebale bi obavijestiti pojedince, obitelji i zajednica o njihovim pravnim interesima te pomoći u razvoju njihove sposobnosti savjetovanja i sudjelovanja, uključujući i davanje stručne pomoći, prema potrebi.
- 12.10 Prilikom razmatranja ulaganja koja uključuju velike prijenose pravnih interesa, uključujući i sporazume o stjecanju i partnerstvu, države bi trebale nastojati omogućiti da različite stranke obavljaju prethodne neovisne procjene mogućih pozitivnih i negativnih učinaka koje bi ova ulaganja mogla imati po pravne interese, sigurnost hrane i progresivno ostvarivanje prava na odgovarajuću hranu, sredstva za život i okoliš. Države bi trebale osigurati da njihovi postojeći legitimni pravni interesi i tražbine, uključujući i oni običajnih i neformalnih interesa, budu sustavno i nepristrano utvrđeni, kao i prava i sredstva za život ostalih ljudi na koje također utječu ulaganja, kao što su mali proizvođači. Ovaj bi postupak trebalo obaviti kroz savjetovanja sa svim oštećenim strankama u skladu s načelima savjetovanja i sudjelovanja ovih Smjernica. Države bi trebale osigurati da postojeći legitimni pravni interesi nisu kompromitirani ovakvim ulaganjima.
- 12.11 Ugovorne stranke trebale bi dostaviti sveobuhvatne informacije kako bi osigurale da su sve relevantne osobe u pregovorima angažirane i obaviještene te bi trebale tražiti da su sporazumi dokumentirani i da ih razumiju svi kojih se oni tiču. Pregovarački postupak ne bi trebao diskriminirati te bi trebao biti osjetljiv na rod.
- 12.12 Ulagачi su odgovorni za poštivanje domaćih zakona i zakonodavstva te priznavanje i poštivanje pravnih interesa ostalih i vladavine zakona sukladno s općim načelima sudionika koji nisu država, kako je to sadržano u ovim Smjernicama. Ulaganja ne bi trebala doprinijeti nesigurnosti hrane i degradaciji okoliša.
- 12.13 Stručnjaci koji pružaju usluge državama, ulagačima i nositeljima pravnih interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama trebali bi se odnositi s dužnom pažnjom kako najbolje znaju i umiju prilikom pružanja svojih usluga, bez obzira je li to izrijekom zatraženo.
- 12.14 Države i stranke koje osjećaju posljedice trebale bi doprinijeti učinkovitim praćenju provedbe učinaka sporazuma koji uključuju velike prijenose pravnih interesa, uključujući sporazume o stjecanju i partnerstvu. Države bi trebale poduzeti korektivne akcije tamo gdje je to potrebno kako bi provele sporazume i zaštitile interese i ostala prave te osigurale mehanizme kojima oštećene stranke mogu zatražiti takvu akciju.

12.15 Kada države ulažu ili promiču ulaganja u inozemstvu, trebale bi osigurati da njihovo ponašanje bude dosljedno sa zaštitom legitimnih pravnih interesa, promidžbom sigurnosti hrane te njihovim tekućim obvezama u okviru domaćih i stranih zakona, s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obveza u sklopu primjenjivih regionalnih instrumenata.

13. Komasacija zemljišta i drugi pristupi prilagodbe

13.1 Tamo gdje je to prikladno, države mogu razmotriti komasaciju zemljišta, razmjenu i ostale dobrovoljne pristupe prilagodbe čestica ili imovine kako bi vlasnicima i korisnicima pomogle poboljšati raspored i korištenje njihovih čestica ili imovine, uključujući i promidžbu sigurnosti hrane i ruralnog razvoja na održivi način. Države bi trebale uskladiti sve aktivnosti sa svojim obvezama u okviru domaćih i međunarodnih zakona, uz dužno poštivanje dobrovoljno preuzetih obveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata te osigurati da je položaj sudionika barem isto tako dobar kao što je bio prije primjene shema. Ove je pristupe potrebno koristiti kako bi se pomirile sklonosti više vlasnika i korisnika tijekom jedne jedine zakonske prilagodbe.

13.2 Tamo gdje je to primjereno, države bi mogle razmotriti uspostavu zemljišnih banaka kao dio programa komasacije zemljišta kako bi stekle i privremeno držale zemljišne čestice sve dok one ne budu raspodijeljene korisnicima.

13.3 Tamo gdje je to primjereno, države bi mogle razmotriti ideju ohrabrenja i olakšanja komasacije zemljišta i zemljišnih banaka u projektima zaštite okoliša i infrastrukture kako bi se olakšalo stjecanje privatnog zemljišta za ovakve javne projekte te osiguralo da oštećeni vlasnici, poljoprivrednici i mali proizvođači hrane dobiju kao kompenzaciju zemlju što bi im omogućilo da nastave i čak povećaju proizvodnju.

13.4 Tamo gdje cjepljanje farmi i šuma u vlasništvu obitelji malih nositelja na puno čestica povećava troškove proizvodnje, države bi mogle razmotriti komasaciju zemljišta i zemljišne banke kako bi se poboljšala struktura tih farmi i šuma. Države bi se trebale suzdržati od korištenja komasacije zemljišta tamo gdje cjepljanje donosi koristi kao što je smanjenje opasnosti ili grananje usjeva. Potrebno je uklopiti projekte komasacije zemljišta u cilju restrukturiranja poljoprivrednih gospodarstava u programe podrške za poljoprivrednike, kao što je popravak sustava navodnjavanja i lokalnih cesta. Potrebno je razraditi mjere kako bi se zaštitilo ulaganje u komasaciju zemljišta na način da se ograniči buduća parcelacija komasiranih čestica.

13.5 Države bi trebale uspostaviti strategije pristupa prilagodbe koji odgovaraju određenim lokalnim zahtjevima. Ovakve bi strategije trebale biti društveno, gospodarski i ekološki održive te rodno osjetljive. Strategije bi trebale utvrditi načela i ciljeve pristupa preraspodjele; korisnike i razvoj kapacitete i znanja u javnom i privatnom sektoru, organizacijama poljoprivrednika i malih proizvođača, ribarima i korisnicima šuma te akademskom sektoru. Potrebno je

uspostaviti jasne i isplative procedure za reorganizaciju čestica ili imovine te njihovog korištenja.

- 13.6 Države bi trebale uspostaviti mehanizme zaštite u projektima koji koriste pristupe prilagodbe. Pojedince, zajednice ili narode za koje je vjerojatno da će osjetiti posljedice određenog projekta, trebalo bi kontaktirati te bi oni trebali dobiti dovoljno informacija na jezicima koje razumiju. Potrebno je osigurati tehničku i pravnu pomoć. Potrebno je koristiti uključive i rodno osjetljive pristupe, uzimajući u obzir prava autohtonih naroda. Potrebno je uspostaviti mehanizme zaštite okoliša kako bi se spriječila ili svela na najmanju moguću mjeru degradacija i gubitak bioraznolikosti te nagradile promjene koje vode do dobrog zemljišnog gospodarenja, najbolje prakse i poboljšanja.

14. Restitucija

- 14.1 Tamo gdje je to prikladno i uzimajući u obzir njihov nacionalni kontekst, države bi trebale razmotriti restituciju za gubitak zakonskih pravnih interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama. Države bi trebale uskladiti sve aktivnosti sa svojim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata.
- 14.2 Tamo gdje je to moguće, izvorne čestice ili imovina trebaju biti vraćene onima koji su pretrpjeli gubitak, ili njihovim nasljednicima, rješenjem nadležnih državnih tijela. Tamo gdje izvorne čestice ili imovina ne mogu biti vraćeni, države bi trebale osigurati hitru i pravednu nadoknadu u obliku novca i/ili zamjenskih čestica ili imovine, te osigurati da svi zahvaćeni ovom situacijom budu jednako tretirani.
- 14.3 Tamo gdje je to prikladno, potrebno je u nacionalnom kontekstu razmotriti bojazan autohtonih naroda u pogledu restitucije sukladno domaćim zakonima i zakonodavstvu.
- 14.4 Države bi trebale razraditi rodno osjetljive politike i zakone koji osiguravaju jasne i transparentne postupke restitucije. Informacije o postupcima restitucije trebale bi biti objavljene širokoj javnosti na jezicima koje razumije. Podnositelji zahtjeva trebali bi dobiti odgovarajuću pomoć, uključujući pravnu i izvan-pravnu pomoć, tijekom čitavog postupka. Države bi trebale osigurati hitru obradu zahtjeva za povratom. Tamo gdje je to nužno, uspješni podnositelji zahtjeva trebali bi dobiti usluge podrške kako bi mogli uživati u svojim pravnim interesima i ispuniti svoje obveze. Potrebno je široj javnosti objaviti napredak primjene.

15. Reforme preraspodjele

- 15.1 Reforme preraspodjele mogu olakšati širok i jednakopravan pristup zemljištu i sveobuhvatan ruralni razvoj. U tom pogledu i tamo gdje je to primjenjivo u sklopu nacionalnih okvira, države bi mogle razmotriti dodjelu javnog zemljišta, dobrovoljne i tržišno utemeljene mehanizme, kao i izvlaštenje privatnog zemljišta, ribolovnih područja ili šuma u javnu svrhu.
- 15.2 Države bi mogle razmotriti najveće površine zemljišta kao političku opciju u kontekstu provedbe reformi preraspodjele.
- 15.3 U nacionalnom kontekstu i sukladno domaćim zakonima i zakonodavstvu, reforme preraspodjele mogu biti razmatrane zbog društvenih, gospodarskih i ekoloških razloga, između ostalog, tamo gdje visok stupanj koncentracije vlasništva prati veliko ruralno siromaštvo koje se može pripisati nedostatku pristupa zemljištu, ribolovnim područjima i šumama, poštujući, sukladno odredbi Odjeljka 15., prava svih zakonitih zemljoposjednika. Reforme preraspodjele trebale bi jamčiti jednak pristup muškarcima i ženama zemljištu, ribolovnim područjima i šumama.
- 15.4 Tamo gdje države odaberu primijeniti reforme preraspodjele, trebale bi reforme uskladiti sa svojim obvezama u okviru domaćih i međunarodnih zakona te dobrovoljnim obvezama u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. Reforme bi trebale poštivati vladavinu prava i biti provedene sukladno nacionalnim zakonima i procedurama. Države bi trebale olakšati razvoj savjetovanja, sukladno načelima ovih Smjernica, o preraspodjeli, uključujući i uspostavljanje ravnoteže potreba svih strana, te o pristupima koji će se koristiti. Potrebno je razviti partnerstvo između država; zajednica; građanskog društva; privatnog sektora; organizacija poljoprivrednika i malih proizvođača hrane, ribara i korisnika šuma; te ostalih stranaka. Financijski i ostali doprinosi koji se očekuju od korisnika trebaju biti razumni i ne trebaju ih ostaviti opterećene s nesavladivim dugovanjima. Oni koji se odreknu svojih pravnih interesa nad zemljištem, ribolovnim područjima i šumama trebaju dobiti jednakovrijednu isplatu bez nepotrebnog kašnjenja.
- 15.5 Tamo gdje države odaberu provesti reforme preraspodjele, one trebaju jasno definirati ciljeve programa reforme i navesti zemljišta koja su izuzeta iz ovakve preraspodjele. Potrebno je jasno definirati korisnike kojima je ovo namijenjeno, kao što su obitelji koje uključuju one koji trebaju pašnjake, žene, stanovnike neformalnih naselja, stočare, povijesno uskraćene skupine, marginalizirane skupine, mlade, autohtone narode, sakupljače i male proizvođače hrane.
- 15.6 Tamo gdje države odaberu primijeniti reforme preraspodjele, trebale bi razraditi politike i zakone kroz participativne procese, kako bi ih učinile održivima. Države bi trebale osigurati da politike i zakoni budu od pomoći korisnicima, bilo da su to zajednice, obitelji ili pojedinci, kako bi oni mogli solidno živjeti od zemljišta, ribolovnih područja ili šuma koje stječu, te kako bi države osigurale jednaki tretman muškaraca i žena u reformama preraspodjele. Države bi trebale revidirati politike koje bi mogle spriječiti postignuće i održivost planiranih učinaka reformi preraspodjele.

- 15.7 Tamo gdje se razmatraju reforme preraspodjele, države bi mogle, ako tako žele, obaviti procjenu potencijalno pozitivnih i negativnih učinaka koje bi te reforme mogle imati na pravne interese, sigurnost hrane i progresivno ostvarenje prava na adekvatnu prehranu, sredstva za život i okoliš. Ovaj postupak procjene je potrebno obaviti sukladno načelima savjetovanja i sudjelovanja navedenima u ovim Smjernicama. Procjene bi se mogle uzeti kao osnova za utvrđivanje mjera koje su potrebne kako bi se pružila podrška korisnicima i poboljšao program preraspodjele.
- 15.8 Države bi trebale osigurati da programi zemljišne reforme preraspodjele pružaju potpunu podršku koju korisnici trebaju, kao što je pristup zajmovima, osiguranju usjeva, ulaznim informacijama, tržištima, tehničkoj pomoći u ruralnom pogledu, razvoj poljoprivrednih dobara i stanovanje. Davanje usluga podrške trebalo bi biti koordinirano s kretanjem korisnika po zemljištu. Potrebno je unaprijed utvrditi pune troškove zemljišnih reformi, uključujući i trošak usluga podrške, te ih uključiti u relevantne proračune.
- 15.9 Države bi trebale provesti reforme preraspodjele putem transparentnih, participativnih i odgovornih pristupa i procedura. Svakoj od uključenih stranaka trebalo bi osigurati pravedan postupak i pravičnu nadoknadu sukladno domaćim zakonima i odredbama Odjeljka 16. Sve uključene stranke, uključujući i uskraćene skupine, trebale bi dobiti potpune i jasne informacije o reformama, kao i putem rodno ciljanih poruka. Korisnici bi trebali biti odabrani putem otvorenih postupaka te bi trebali dobiti sigurne pravne interese koji su javno upisani. Pristup sredstvima rješavanja sporova treba biti osiguran u okviru domaćih zakona. Države bi trebale nastojati spriječiti korupciju u programima reformi preraspodjele, naročito kroz veću transparentnost i uključivanje.
- 15.10 Države bi, uz sudjelovanje uključenih strana, trebale pratiti i ocijeniti ishode programa reformi preraspodjele, zajedno s pridruženim politikama podrške, kao što je navedeno u odlomku 15.8 te njihove učinke na pristup zemljištu i sigurnosti hrane, kako za muškarce, tako i za žene, a, tamo gdje je to nužno, države bi trebale uvesti korektivne mjere.

16. Izvlaštenje i naknada

- 16.1 Ovisno o dotičnim domaćim zakonima i zakonodavstvu te nacionalnom kontekstu, države bi trebale izvlástiti samo tamo gdje su prava nad zemljištem, ribolovnim područjima ili šumama potrebna u javnu svrhu. Države bi trebale jasno definirati koncept javne svrhe u zakonu kako bi se omogućio sudsko razmatranje. Države bi trebale uskladiti sve aktivnosti sa svojim domaćim zakonima kao i s postojećim obavezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, te dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. Trebale bi poštivati sve legitimne pravne interese nositelja, naročito ranjivih i marginaliziranih skupina, stjecanjem

minimalnih potrebnih resursa te hitro osiguravajući naknade sukladno domaćim zakonima.

- 16.2 Države bi trebale osigurati da planiranje i postupak izvlaštenja budu transparentni i participativni. Potrebno je utvrditi sve koji će vjerojatno biti pogođeni ovim te ih propisno obavijestiti i savjetovati se s njima u svakoj fazi. Savjetovanja, sukladno načelima ovih Smjernica, trebaju osigurati informacije o mogućim alternativnim pristupima kako bi se postigla javna svrha te trebaju paziti na strategije kojima se ometanje životnih tokova smanjuje na najmanju moguću mjeru. Države bi trebale biti osjetljive tamo gdje predložena izvlaštenja uključuju područja od naročitog kulturnog, vjerskog ili ekološkog značenja, ili tamo gdje je zemljište, ribolovna područja i šume u pitanju od naročite važnosti za sredstva za život siromašnih ili ranjivih.
- 16.3 Države bi trebale osigurati poštenu procjenu vrijednosti i hitru naknadu sukladno nacionalnim zakonima. Među ostalim oblicima, naknada može biti, primjerice, u gotovini, pravima na neka druga područja ili kombinacija toga.
- 16.4 U mjeri u kojoj to dopuštaju resursi, države bi trebale osigurati da provedbene agencije imaju ljudske, fizičke, financijske i druge oblike kapaciteta.
- 16.5 Tamo gdje zemljište, ribolovna područja i šume nisu potrebne zbog promjene planova, država bi trebala dati nositeljima izvornih prava prvu mogućnost ponovnog stjecanja ovih resursa. U takvom slučaju, ponovno stjecanje bi trebalo uzeti u obzir iznos naknade koja se dobiva za izvlaštenje.
- 16.6 Sve stranke bi trebale nastojati spriječiti korupciju, naročito kroz korištenje objektivno procijenjenih vrijednosti, transparentne i decentralizirane postupke i usluge te prava na žalbu.
- 16.7 Tamo gdje se smatra da su iseljenja opravdana zbog javne svrhe kao rezultat izvlaštenja zemljišta, ribolovnih područja i šuma, države bi trebale obaviti takva iseljenja i odnositi se prema svim uključenim stranama sukladno svojim odgovarajućim obvezama poštivanja, zaštite i ispunjavanja ljudskih prava.
- 16.8 Države bi, prije iseljenja ili promjene korištenja zemlje koji bi mogli dovesti do toga da se pojedincima i zajednicama uskrati pristup njihovim proizvodnim resursima, istražiti izvedive alternative, savjetujući se s uključenim strankama, sukladno načelima ovih Smjernica i nastojeći izbjeći, ili barem svesti na najmanju moguću mjeru, potrebu da se posluži iseljenjima.
- 16.9 Iseljenja i preseljenja ne bi trebala rezultirati time da pojedinci postanu beskućnici ili izloženi kršenju ljudskih prava. Tamo gdje oni koji osjećaju posljedice nisu u mogućnost snaći se, države bi trebale, u mjeri u kojoj to dopuštaju resursi, poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osigurale adekvatno zamjensko stanovanje, preseljenje ili pristup proizvodnom zemljištu, ribolovnim području i šumi, ovisno o slučaju.

5. dio: Upravljanje interesima

Ovaj se dio bavi poslovima u vezi upravljanja interesima na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama koje se odnosi na pravne interese, vrednovanje, oporezivanje, regulirano prostorno planiranje, rješavanje zemljišnih sporova i prekogranična pitanja.

17. Evidencija pravnih interesa

- 17.1 Države bi trebale osigurati sustave (kao što su sustavi zemljišnih knjiga, katastra i licenciranja) kojima bi se evidentirali pojedinačni i zajednički pravni interesi u svrhu poboljšanja sigurnosti pravnih interesa, uključujući i onih koje ima država i javni sektor, privatni sektor te autohtoni narodi i ostale zajednice u običajnim sustavima interesa; te za funkcioniranje lokalnih društava i tržišta. Ovakvi bi sustavi trebali evidentirati, održavati i objavljivati pravne interese i dužnosti, uključujući i nositelje tih prava i obveza, te čestice ili imovinu zemljišta, ribolovnih područja ili šuma na koja se ta prava i obveze odnose.
- 17.2 Države bi trebale osigurati sustave evidentiranja koji priliče njihovim uvjetima, uključujući i dostupne ljudske i financijske resurse. Potrebno je razviti i koristiti načine evidentiranja prava autohtonih naroda i ostalih zajednica u običajnim sustavima interesa koji su prikladni za dotično društvo i kulturu. Da bi se povećala transparentnost i kompatibilnost s drugim izvornima informacija za prostorno planiranje i ostale svrhe, svaka bi država trebala nastojati razviti uklopljen okvir koji obuhvaća postojeće evidencijske sustave i ostale sustave prostornih informacija. U svakoj nadležnosti, evidencije pravnih interesa države ili javnog sektora, privatnog sektora te autohtonih naroda i ostalih zajednica u običajnim sustavima interesa trebaju biti vođene u integriranom sustavu evidentiranja. Gdje god nije moguće evidentirati pravne interese autohtonih naroda i ostalih zajednica u običajnim sustavima interesa, ili posjede u neformalnim naseljima, potrebno je obratiti posebnu pažnju kako bi se spriječila uknjižba protivnih prava u tim područjima.
- 17.3 Države bi trebale nastojati omogućiti da svatko može uknjižiti svoje pravne interese i dobiti informacije bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Tamo gdje je to prikladno, provedbene agencije, kao što su zemljišnoknjižni odjeli, trebale bi uspostaviti uslužne centre ili mobilne urede, imajući na umu pristupačnost za žene, siromašne i ranjive skupine. Države bi trebale razmotriti korištenje stručnjaka iz lokalne zajednice, kao što su odvjetnici, javni bilježnici, geodeti i društveni znanstvenici kako bi javnosti isporučili informacije o pravnim interesima.
- 17.4 Provedbene bi agencije trebale usvojiti pojednostavljene procedure i tehnologiju koja je prilagođena lokalno kako bi se smanjili troškovi i vrijeme potrebno za isporuku usluga. Potrebno je utvrditi prostornu točnost za čestice i ostale prostorne jedinice koja bi trebala biti dovoljna za njihovo utvrđivanje koje bi odgovorilo na lokalne potrebe uz mogućnost veće prostorne točnosti koja bi se pružila tijekom vremena, ako je to potrebno. Da bi se olakšalo korištenje

evidencija o pravnim interesima, provedbene bi agencije trebale povezati informacije s pravima, nositelje ovih prava i prostorne jedinice povezane s ovim pravima. Evidencije bi trebale imati kazala po prostornim jedinicama kao i nositeljima, kako bi se omogućilo da se utvrde prava koja su međusobno u suprotnosti ili se preklapaju. Kao dio šireg dijeljenja javnih informacija, evidencije o pravnim interesima trebale bi biti dostupne državnim tijelima i lokalnim upravama kako bi oni poboljšali svoje usluge. Informacije bi trebale biti podijeljene sukladno domaćim normama i uključivati razdvojene podatke o pravnim interesima.

- 17.5 Države bi trebale osigurati da informacije o pravnim interesima budu lako dostupne svima, ovisno o ograničenjima u vezi privatnosti. Ovakva ograničenja ne bi nužno trebala sprečavati povećalo javnosti da utvrdi korupcijske i nezakonite transakcije. Država i sudionici koji nisu država trebali bi se dodatno truditi spriječiti korupciju u evidentiranju pravnih interesa putem javno objavljenih procesa, zahtjeva, naknada i bilo kakvih izuzetaka, kao i rokova za odgovore na uslužne zahtjeve.

18. Procjena vrijednosti

- 18.1 Države bi trebale osigurati da se koriste prikladni sustavi za pravednu i pravovremenu procjenu vrijednosti pravnih interesa u specifične svrhe kao što je funkcioniranje tržišta, osiguranje zajmova, prijenosi pravnih interesa kao rezultat ulaganja, izvlaštenja ili oporezivanja. Ovakvi bi sustavi trebali promicati šire društvene, gospodarske i ekološke ciljeve, kao i ciljeve održivog razvoja.
- 18.2 Politika i zakoni povezani s procjenom vrijednosti trebali bi nastojati osigurati da sustavi procjene nekretnina uzmu u obzir netržišne vrijednosti kao što su gospodarske, kulturne, vjerske, duhovne i ekološke vrijednosti, tamo gdje je to primjenjivo.
- 18.3 Države bi trebale razraditi politike i zakone koji potiču i zahtijevaju transparentnost u procjeni vrijednosti pravnih interesa. Kupoprodajne cijene i ostale relevantne informacije trebale bi biti evidentirane, analizirane i učinjene dostupnima kako bi se osigurao temelj za točne i pouzdane procjene vrijednosti.
- 18.4 Države i ostale stranke trebale bi razraditi i objaviti nacionalne norme za procjenu vrijednosti u državne, komercijalne i ostale svrhe. Nacionalne bi norme trebale biti sukladne relevantnim međunarodnim normama. Poduka osoblja trebala bi obuhvatiti metodologije i međunarodne norme.
- 18.5 Provedbene agencije trebale bi učiniti svoje informacije i analize procjene vrijednosti dostupne javnosti sukladno nacionalnim normama. Države bi trebale nastojati spriječiti korupciju u procjeni vrijednosti putem transparentnosti informacija i metodologija, u upravljanju javnim resursima i naknadi te u knjigovodstvu trgovačkih društava i davanju zajmova.

19. Oporezivanje

- 19.1 Države imaju moć povećati prihode kroz oporezivanje povezano s pravnim interesima kako bi doprinijele postignuću svojih širih društveno-ekonomskih i ekoloških ciljeva. Ovi ciljevi mogu uključivati ohrabrivanje ulaganja i sprečavanje neželjenih učinaka koji mogu nastati, primjerice, iz spekulacija i koncentracija vlasništva i ostalih pravnih interesa. Porezi trebaju ohrabriti društveno-ekonomsko i ekološko poželjno ponašanje kao što je uknjižba transakcija ili iskazivanje pune kupoprodajne vrijednosti.
- 19.2 Države bi trebale nastojati razraditi politike, zakone i organizacijske okvire za reguliranje svih vidova koji se odnose na oporezivanje pravnih interesa. Potrebno je koristiti porezne politike i zakone, tamo gdje je to prikladno, kako bi se osiguralo učinkovito financiranje decentraliziranih razina vladanja i lokalno pružanje usluga i infrastruktura.
- 19.3 Države bi trebale učinkovito i transparentno upravljati porezima. Osoblje provedbenih agencija trebalo bi proći obuku koja uključuje metodologije. Porezi bi trebali biti temeljeni na primjerenim vrijednostima. Procjene vrijednosti i iznosi oporezivanja trebali bi biti obznanjeni. Države bi trebale davati poreznim obveznicima pravo žalbe na procjenu vrijednosti. Države bi trebale nastojati spriječiti korupciju u poreznom upravljanju putem veće transparentnosti u korištenju objektivno procijenjenih vrijednosti.

20. Uređeno prostorno planiranje

- 20.1 Uređeno prostorno planiranje utječe na pravne interese zakonski ograničavajući njihovo korištenje. Države bi trebale izvršiti uređeno prostorno planiranje te pratiti i provoditi sukladnost s tim planovima, uključujući uravnotežen i održiv teritorijalni razvoj, na način koji promiče ciljeve ovih Smjernica. U tom pogledu, prostorno bi planiranje trebalo pomiriti i uskladiti različite ciljeve korištenja zemljišta, ribolovnih područja i šuma.
- 20.2 Države bi trebale razvijati, kroz savjetovanja i sudjelovanja, i objavljivati rodno osjetljive politike i zakone o uređenom prostornom planiranju. Tamo gdje je to prikladno, formalni sustavi planiranja trebaju razmotriti metode planiranja i teritorijalnog razvoja koje koriste autohtoni narodi i ostale zajednice s običajnim sustavima interesa, te postupke odlučivanja unutar tih zajednica.
- 20.3 Države bi trebale osigurati da se uređeno prostorno planiranje vodi na način koji prepoznaje međupovezane odnose između zemljišta, ribolovnih područja i šuma te njihovog korištenja, uključujući i rodne vidove njihovih korisnika. Države bi trebale nastojati pomiriti i odrediti prioritete javnih, zajedničkih i privatnih interesa i udovoljiti zahtjevima raznih korisnika kao što su ruralni, poljoprivredni, nomadski, urbani i ekološki. Prostorno planiranje bi trebalo razmotriti sve pravne interese, uključujući prava koja se preklapaju te periodična

prava. Potrebno je zahtijevati odgovarajuće procjene rizika za prostorno planiranje. Državni, regionalni i lokalni prostorni planovi trebaju biti koordinirani.

- 20.4 Države bi trebale osigurati da šira javnost bude uključena u razvoj predloženih planiranja i pregled nacrtu prostornih planova kako bi se osiguralo da se odražavaju prioriteta i interesi zajednica, uključujući autohtone narode i zajednice koje proizvode hranu. Tamo gdje je to nužno, zajednice bi trebale dobiti podršku tijekom procesa planiranja. Provedbene agencije bi trebale otkriti kako se javni doprinos sudionika odražava u konačnim prostornim planovima. Države bi trebale nastojati spriječiti korupciju uspostavom sigurnosnih mehanizama protiv nepropisnog korištenja ovlasti prostornog planiranja, naročito u pogledu promjena u redovnom korištenju. Provedbene agencije bi trebale izvijestiti o rezultatima praćenja sukladnosti.
- 20.5 Prostorno bi planiranje trebalo obratiti dužnu pažnju na potrebu promicanja razgranatog, održivog gospodarenja zemljištem, ribolovnim područjima i šumama, uključujući poljoprivredno-ekološki pristup i održivu intenzifikaciju, kao i odgovoriti na izazove klimatskih promjena i sigurnosti hrane.

21. Rješavanje sporova oko pravnih interesa

- 21.1 Države putem neovisnih i stručnih pravosudnih i upravnih tijela moraju osigurati pristup pravovremenim, financijski prihvatljivim i djelotvornim sredstvima za rješavanje sporova oko pravnih interesa, uključujući alternativne načine za rješavanje takvih sporova, te moraju osigurati djelotvorne pravne lijekove i pravo na žalbu. Ovakvi bi se lijekovi trebali hitro provoditi. Države bi svima trebale staviti na raspolaganje mehanizme kojima bi se potencijalni sporovi izbjegli ili riješili u preliminarnoj fazi, bilo unutar provedbene agencije ili izvan nje. Usluge rješavanja sporova trebale bi biti dostupne svima, muškarcima i ženama, u smislu lokacije, jezika i procedura.
- 21.2 Države bi trebale razmatrati uvođenje posebnih sudova ili tijela koja bi se bavila isključivo sporovima oko pravnih interesa, i osnovati stručne funkcije unutar sudbenih tijela koje bi se bavile ovim poslovima. Države bi također trebale razmotriti posebne sudove koji bi se bavili sporovima oko uređenog prostornog planiranja, izmjerama te procjenama vrijednosti.
- 21.3 Države bi trebale jačati i razvijati zamjenske oblike rješavanja sporova, naročito na lokalnoj razini. Tamo gdje postoje običajni ili drugi uspostavljeni oblici rješavanja sporova, one trebaju osigurati poštene, pouzdane i pristupačne načine kojima se izbjegava diskriminacija za promptno rješavanje sporova oko pravnih interesa.
- 21.4 Države bi mogle razmotriti korištenje provedbenih agencija za rješavanje sporova koji spadaju u njihovu tehničku domenu, kao što su one koje su odgovorne za izmjere u svrhu rješavanja sporova oko granica između

pojedinačnih čestica unutar nacionalnih okvira. Potrebno je donijeti pisane odluke temeljene na objektivnom promišljanju te treba postojati pravo žalbe pred sudbenim vlastima.

- 21.5 Države bi trebale nastojati spriječiti korupciju u postupcima rješavanja sporova.
- 21.6 Dajući mehanizme rješavanja sporova, države bi trebale nastojati osigurati pravnu pomoć ranjivim i marginaliziranim osobama kako bi osigurale siguran pristup pravdi za sve, bez diskriminacije. Sudbene vlasti i ostala tijela trebala bi osigurati da njihovo osoblje ima nužne vještine i nadležnosti da osigura ovakve usluge.

22. Prekogраниčni predmeti

- 22.1 Države bi trebale surađivati, u okviru prikladnih mehanizama i uz sudjelovanje dotičnih stranaka, u rješavanju pitanja interesa u vezi zemljišta, ribolovnih područja i šuma koje prelaze državne granice. Države bi trebale uskladiti sve aktivnosti sa svojim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. U državama gdje se pojave prekogranični predmeti koji se tiču pravnih interesa, stranke bi trebale raditi zajedno na očuvanju tih pravnih interesa, sredstava za život i sigurnosti hrane migranata kad oni borave na njihovom teritoriju..
- 22.2 Države i ostale stranke trebale bi doprinijeti razumijevanju prekograničnih zemljišnih predmeta koji utječu na zajednice kao što je slučaj s pašnjacima ili sezonskim smjerovima migracije stočara i ribolovnim područjima malih ribara, koji se protežu preko međunarodnih granica.
- 22.3 Tamo gdje je to prikladno, države bi trebale uskladiti zakonske norme uređenja interesa na zemljištu sukladno svojim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. Tamo gdje je to prikladno, ovo bi trebalo biti koordinirano s relevantnim regionalnim tijelima i uključenim strankama. Države, uz sudjelovanje uključenih stranaka tamo gdje je to primjereno, bi trebale razvijati ili jačati postojeće međunarodne mjere upravljanja prekograničnim pravnim interesima. Tamo gdje je to primjereno, trebale bi ovo koordinirati s odgovarajućim regionalnim tijelima. Ovo bi se trebalo raditi posebice kako bi se zaštitila sredstva za život i, sukladno odlomku 4.8, prava onih koji su uključeni.

6. dio: Odgovori na klimatske promjene i izvanredne situacije

Ovaj dio se bavi uređenjem interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama u kontekstu klimatskih promjena, prirodnih katastrofa i sukoba.

23. Klimatske promjene

- 23.1 Države bi trebale osigurati da se poštuju i štite legitimni pravni interesi na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama svih pojedinaca, zajednica ili ljudi koji bi mogli biti time zahvaćeni, s naglaskom na poljoprivrednike, male proizvođače hrane te ranjive i marginalizirane ljude, putem zakona, politika, strategija i aktivnosti s ciljem sprečavanja i reagiranja na učinke klimatskih promjena sukladno s njihovim odnosnim obvezama, tamo gdje je to primjereno, u smislu relevantnih okvirnih sporazuma o klimatskim promjenama.
- 23.2 Tamo gdje je to primjereno, države bi trebale nastojati pripremiti i provesti strategije i aktivnosti savjetujući se i uključujući sve ljude, žene i muškarce, koji bi mogli biti raseljeni zbog klimatskih promjena. Bilo kakvo osiguranje zamjenskog zemljišta, ribolovnih područja, šuma i sredstava za život raseljenim osobama ne bi trebalo ugroziti sredstva za život drugih. Države bi mogle razmotriti i pružanje posebne pomoći malim otočnim zemljama i zemljama u razvoju.
- 23.3 Države bi trebale osigurati uključivanje, sukladno načelima savjetovanja i sudjelovanja iz ovih Smjernica, svih pojedinaca, zajednica ili ljudi s naglaskom na poljoprivrednike, male proizvođače hrane te osjetljive i marginalizirane osobe koji nose zakonita pravne interese, u pregovorima i provedbi programa migracije i prilagodbe.

24. Prirodne katastrofe

- 24.1 Sve bi se stranke trebale pozabaviti vidovima interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama prilikom sprečavanja i pripremanja za slučaj prirodne katastrofe te načinima kako na nju reagirati. Zakonodavni okviri pitanja interesa, uključujući prostorno planiranje, trebaju biti osmišljeni kako bi se izbjegli ili sveli na najmanju moguću mjeru mogući učinci prirodnih katastrofa.
- 24.2 Države bi trebale uskladiti sve aktivnosti sa svojim postojećim obvezama u okviru domaćeg i međunarodnog prava, kao i s dužnim poštivanjem dobrovoljno preuzetih obaveza u okviru primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata. Sve stranke trebale bi djelovati, uzimajući u obzir odgovarajuća međunarodna načela, uključujući, tamo gdje je to prikladno, načela Ujedinjenih naroda u vezi stanovanja i naknade nekretnina za izbjeglice i raseljene osobe ("Pinheiro načela") te Humanitarne povelje i minimalnih standarda u odgovoru na prirodne nepogode.

- 24.3 Države bi trebale razmisliti o interesima u programima sprečavanja prirodnih katastrofa i pripremljenosti za njih. Potrebno je prikupiti informacije o zakonskim interesima za zahvaćena područja kroz postupak koji je sukladan s načelima savjetovanja i sudjelovanja iz ovih Smjernica. Sustavi upisivanja legitimnih pravnih interesa trebali bi biti otporni na prirodne katastrofe te bi trebali uključivati izmješteno skladištenje evidencija, kako bi se omogućilo nositeljima prava da dokažu svoja prava i kako bi se njihove čestice i ostale prostorne jedinice premjestile. Države bi trebale nastojati utvrditi područja privremenog preseljenja ljudi koji bi mogli biti raseljeni zbog prirodnih nepogoda te bi trebale uspostaviti pravila za osiguranje sigurnost interesa u ovakvim područjima.
- 24.4 Države i ostale stranke bi se trebale baviti interesima u fazi odgovora na izvanredne situacije. Bilo kakvo osiguranje zamjenskog zemljišta, ribolovnih područja, šuma i sredstava za život za raseljene osobe ne bi trebalo ugroziti prava i sredstva za život drugih. Legitimni pravni interesi raseljenih osoba trebali bi također biti priznati, poštivani i zaštićeni. Sve zahvaćene osobe trebale bi dobiti informacije o pravnim interesima i neovlaštenom korištenju.
- 24.5 Države i ostale stranke trebale bi razmotriti interese u fazi obnove. Potrebno je pomagati osobama koje su privremeno raseljene kako bi se one dobrovoljno, sigurno i dostojanstveno vratile na svoja ognjišta. Potrebno je osigurati sredstva za rješavanje sporova oko pravnih interesa. Tamo gdje je potrebno ponovno uspostaviti granice čestica i ostalih prostornih jedinica, ovo je potrebno napraviti sukladno načelima savjetovanja i sudjelovanja iz ovih Smjernica. Tamo gdje ljudi nisu u mogućnosti vratiti se svojim ognjištima, potrebno ih je trajno naseliti negdje drugdje. Ovakvo ponovno naseljavanje treba obaviti u pregovorima sa zajednicama domaćinima kako bi se osiguralo da se ljudima koji su raseljeni osigura siguran pristup zamjenskom zemljištu, ribolovnim područjima, šumama i sredstvima za život na načine koji neće ugroziti prava i sredstva za život drugih.

25. Sukobi oko interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama

- 25.1 Sve stranke trebale bi poduzeti korake za sprečavanje i uklanjanje problema u vezi s interesom na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama kao izvora sukoba te bi trebale osigurati da se aspektima interesa bave prije, tijekom i nakon sukoba, kao i u situacijama zaposjedanja gdje bi se stranke trebale ponašati sukladno primjenjivim međunarodnim humanitarnim normama.
- 25.2 Države bi trebale uskladite sve aktivnosti sa svojim postojećim obvezama u okvirima domaćih i međunarodnih zakona, uz dužno poštivanje dobrovoljnih obveza u sklopu primjenjivih regionalnih i međunarodnih instrumenata, uključujući, tamo gdje je to prikladno, one iz Konvencije o statusu izbjeglica i njenom Protokolu te načelima Ujedinjenih naroda o stanovanju i naknadi nekretnina za izbjeglice i raseljene osobe ("Pinheiro načela"). Tijekom i nakon sukoba, države bi trebale poštivati mjerodavne međunarodne, humanitarne zakone u vezi legitimnih pravnih interesa.

- 25.3 Kako problemi u vezi interesa ne bi doveli do sukoba, sve bi stranke trebale poduzeti korake za rješavanje ovakvih problema na miran način. Države bi trebale revidirati odgovarajuće politike i zakone kako bi se izbjegla diskriminacija i ostali faktori koji mogu izazvati sukobe. Tamo gdje je to primjereno, države bi mogle razmotriti korištenje običajnih i drugih lokalnih mehanizama koji osiguravaju poštene, pouzdane, rodno osjetljive i pristupačne načine kojima se izbjegava diskriminacija za hitro rješavanje sporova oko pravnih interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama.
- 25.4 Tamo gdje dođe do sukoba, države i ostale stranke bi trebale nastojati poštivati i štiti postojeće legitimne pravne interese i jamčiti da ih druge stranke neće ukinuti. U skladu s postojećim obvezama u okviru odgovarajućih domaćih i međunarodnih zakona, države ne bi trebale priznati pravne interese stečene na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama koji se nalaze unutar njihovih teritorija, na prisilan i naprasit način. Potrebno je osigurati siguran smještaj za izbjeglice i raseljene osobe, kao i ostale koji su zahvaćeni sukobom, na način da su zaštićeni pravni interesi zajednica domaćina. Potrebno je dokumentirati kršenja pravnih interesa i, tamo gdje je to primjereno, nastavno ih ispraviti. Službene evidencije pravnih interesa trebaju biti zaštićene od uništenja i krađe kako bi se osigurali dokazi za nastavne procese koji će se baviti takvim kršenjima te olakšale moguće korektivne akcije, a u područjima gdje takve evidencije ne postoje, postojeći pravni interesi trebaju biti dokumentirani što je bolje moguće na rodno osjetljiv način, uključujući i usmenu predaju i svjedočanstva. Legitimni pravni interesi izbjeglica i raseljenih osoba trebali bi također biti priznati, poštivani i zaštićeni. Sve zahvaćene osobe trebale bi dobiti informacije o pravnim interesima i neovlaštenom korištenju.
- 25.5 U situacijama sukoba, gdje god je to moguće ili kada sukob prestane, države i ostale stranke trebale bi osigurati da se razmotre problemi u vezi interesa na način koji će doprinijeti jednakosti spolova i podržati trajna rješenja za one koji su zahvaćeni sukobom. Tamo gdje je moguća restitucija i, ako je to primjereno, uz pomoć UNHCR-a i ostalih relevantnih agencija, izbjeglice i raseljene osobe trebaju dobiti pomoć kako bi se dobrovoljno, sigurno i dostojanstveno vratile na svoja ognjišta, sukladno primjenjivim međunarodnim normama. Procedure za restituciju, oporavak i odštetu ne bi trebale diskriminirati, trebale bi biti rodno osjetljive i javno objavljene, a zahtjevi za odštetom bi trebali biti hitro rješavani. Procedure za restituciju pravnih interesa autohtonih naroda i ostalih zajednica s običajnim sustavima interesa trebaju koristiti tradicionalne izvore informacija.
- 25.6 Tamo gdje restitucija nije moguća, odredbe za siguran pristup zamjenskom zemljištu, ribolovnim područjima i šumama te sredstvima za život za izbjeglice i raseljene osobe trebaju biti dogovorene sa zajednicama domaćinima i ostalim relevantnim strankama kako bi se osiguralo da ponovno naseljavanje ne ugrozi sredstva za život ostalih. Posebne bi procedure trebale, tamo gdje je to moguće, osigurati ranjivom stanovništvu, uključujući udovice i siročad, siguran pristup zemljištu, ribolovnim područjima i šumama.

- 25.7 Tamo gdje je to prikladno, potrebno je revidirati politiku i zakone kako bi se pozabavilo postojećom diskriminacijom, kao i diskriminacijom koja je nastala kao rezultat sukoba. Tamo gdje je to prikladno ili traženo, potrebno je uspostaviti odgovarajuće agencije za različite usluge koje su potrebne za odgovorno uređenje interesa na zemljištu.

7. dio: Promidžba, provedba, praćenje i ocjena

- 26.1 Sukladno dobrovoljnoj prirodi ovih Smjernica, države su odgovorne za njihovu provedbu, praćenje i ocjenu.
- 26.2 Države se potiču da uspostave platforme s više dionika i okvire na lokalnoj, državnoj i regionalnoj razini ili da koriste takve postojeće platforme i okvire kako bi surađivale prilikom provedbe ovih Smjernica; da prate i ocjenjuju provedbu u njihovoj nadležnosti te da ocjenjuju učinak boljeg uređenja interesa na zemljištu, ribolovnim područjima i šumama i bolje sigurnosti hrane i progresivnog ostvarivanja prava na odgovarajuću hranu u kontekstu nacionalne sigurnosti hrane i održivog razvoja. Ovaj postupak bi trebao biti sveobuhvatan, uključujući, rodno osjetljiv, provodljiv, isplativ i održiv. U obavljanju ovih zadataka, države mogu tražiti tehničku podršku od regionalnih i međunarodnih tijela.
- 26.3 Razvojni partneri, specijalizirane agencije Ujedinjenih naroda i regionalne organizacije se potiču podržati dobrovoljne napore država prilikom provedbe ovih Smjernica, uključujući i putem suradnje *South-South*. Ovakva bi podrška mogla uključiti tehničku suradnju, financijsku pomoć, razvoj institucionalnih kapaciteta, razmjenu znanja i razmjenu iskustava, pomoć u razradi nacionalnih politika u vezi interesa i prijenos tehnologije.
- 26.4 Odbor za svjetsku sigurnost hrane trebao bi biti globalni forum gdje bi odgovarajući djelatnici učili iz međusobnih iskustava i ocijenili napredak u provedbi ovih Smjernica, kao i njihovu relevantnost, učinkovitost i učinak. Prema tome, Tajništvo Odbora za svjetsku sigurnost opskrbe hranom, u suradnji sa Savjetodavnom skupinom, trebalo bi izvijestiti Odbor za svjetsku sigurnost opskrbe hranom o napretku provedbe ovih Smjernica, kao i ocijeniti njihov učinak i doprinos boljem uređenju interesa. Ovakva bi izvješća trebala biti univerzalna i obuhvatiti, između ostalog, regionalna iskustva, najbolju praksu i naučene lekcije.
- 26.5 Sve stranke, uključujući organizacije građanskog društva i privatni sektor, potiču se da ulože napore u zajedničku suradnju kako bi promicale i provele ove Smjernice sukladno s nacionalnim prioritetima i kontekstima. Sve stranke potiču se da šire informacije o odgovornom uređenju interesa kako bi poboljšale praksu.